

Justinas Marcinkevičius

MINDAUGAS

Dviejų dalių drama-poema

PIRMA DALIS

MEILĖ IR SMURTAS

Baltas metraštininkas

Juodas metraštininkas

JUODAS METRAŠTININKAS

Tai vis rašai?

BALTAS METRAŠTININKAS

Žinai, kad aš rašau

Net ir tada, kai nerašau...

JUODAS METRAŠTININKAS

Vadinas,

Tu ir miegodamas rašai?

BALTAS METRAŠTININKAS

O kaipgi –

Istoriją sapnuoju visą laiką:

Karai, gaisrai, laiškai, pasiuntiniai...

Klasta, apgaulė, melas, išdavystė...

Aš negaliu miegot. Baisi atsakomybė,

Kai visa šita aprašyti reikia!

JUODAS METRAŠTININKAS

Atsikvošėk, žmogau! Ką tu rašai:

Ar metraštį, ar sapnininką?

BALTAS METRAŠTININKAS

Taigi

Kad aš ir pats dabar jau nežinau,

Kur čia tikrovė, kur tik mano sapnas.

O kas gi ta tikrovė? Trumpas sapnas,

Kurį kiekvienas vis kitaip sapnuojam.

Kol atsibundam ir užmirštam viską.

Akimirksnis, kurs štai dabar praėjo,

Jau nepriklauso mums, o tas, kursai
Dar tik ateis, – mums taipgi nepriklauso.
Tik dabarties akimirksnis. Štai tas
Kalėjimas, kur esam uždaryti.
Pro vieną jo plyšelį mus pasiekia
Mažytis spindulėlis ateities.
Pro kitą jo plyšelį prasiskverbia
Dulkelė praeities. Bet mes nežinom,
Kur linkui juda dabartis. Vadinas,
Mes net nežinom, taip, mes net nežinom,
Kur praeitis, kur ateitis.

JUODAS METRAŠTININKAS

Matau,
Jog tu tikrai sapnuoji.

BALTAS METRAŠTININKAS

O brolau,
Prakeiktas amatas – tikrovę liudyt!

JUODAS METRAŠTININKAS

O kas čia tokio? Sėdi ir rašai:
Įvyko tai ir tai tenai, tada.
Tas gimė, o tas mirė. Šitas vedė.
Tas mūsų pralaimėjo, šitas – ne.
Tas pasiuntinius atsiuntė. Šis – laišką.
Ir taip toliau, ir taip toliau. Geriausia,
Kada iš viso nieko neįvyksta.
Tada net ir rašyt nereikia.

BALTAS METRAŠTININKAS

Faktai!
Tau rūpi faktai. O žmogus? O žmonės?
Kas dedasi juose? Kas juos kankina?
Kodėl jie džiaugiasi? Kodėl jie liūdi?
Kodėl juose taip viskas susipynę
Į neišnarpliojamą kamuolį? O faktai –
Kaip akmenėliai Nemuno pakrantėj,
Nugludinti istorijos bangų,
Vaikams tetinka mėtyti į upę.
Mums reikia visumą aprėpti. Žmogų!
Jo priežastį ir tikslą jo išaiškint.

JUODAS METRAŠTININKAS

Žmogus be faktų – ne žmogus.

BALTAS METRAŠTININKAS

Teisybė.

Bet faktas be žmogaus – taip pat ne faktas.

Gerai. Tu duok faktus, aš duosiu žmogų.

JUODAS METRAŠTININKAS

Kokius faktus?

BALTAS METRAŠTININKAS

Kaip tai – kokius? Visus.

JUODAS METRAŠTININKAS

Juokingas tu žmogus. Ar užmiršai,

Kieno tu duoną valgai, kam tarnauji?

BALTAS METRAŠTININKAS

Istorijai tarnauju. Mokslui, tiesai

Ir būsimoms kartoms – tegu sužino

Jos tiesą apie mus.

JUODAS METRAŠTININKAS

O gal jos nenorės

Tiesos žinoti, o bevelys melą.

Iš kur mes žinom, ko norės mūsų ainiai.

Gal mūsų melas jiems tiesa atrodys.

Jie elgsis taip, kaip jiems naudinga bus.

Mes irgi taip, tik taip tegalim elgtis.

Tu dar per jaunas, tau sunku suprasti,

Kad aš tikiu tik šios dienos tiesa,

Tiesa, kad mudu esam ir kad mudviem

Pradėti laikas.

BALTAS METRAŠTININKAS

Taip, verčiau pradėkim.

Tu duok faktus, aš pabandyčiau – žmones.

Abu sėdasi, rašo

JUODAS METRAŠTININKAS

„1219 metais buvo pasirašyta taikos sutartis su Volynės kunigaikščiais Danila ir Vasilka. Sutartį pasirašė šie lietuvių kunigaikščiai: Zivinbudas, Daumantas, Dausprungas, jo brolis Mindaugas; žemaičių kunigaikščiai Erdivilas ir Vykintas; Sūduvos kunigaikščiai Kintibutas, Vambutas, Butautas, Vyžeikis; Našios kunigaikštis Vismantas, jo broliai Edivilas ir Sprudeika; Deltuvos kunigaikščiai Judikis, Pūkeikis ir Ligeikis...“

BALTAS METRAŠTININKAS

„Grįžtant namo, Nalšios kunigaikštis Vismantas pakvietė Mindaugą ir dar keletą kunigaikščių paviešėti jo pilyje. Mindaugas mielai sutiko. Ką jis tada galvojo? Ar jis žinojo, ko nori ir siekia, ar jo galvoje jau buvo subrendęs tas didelis, vienam žmogui nepakeliamas planas? O gal j Vismanto pilį jį traukė slaptas ir nenugalimas noras dar sykį pamatyti jauną Vismanto žmoną Mortą. Buvo pavasaris...”

Pakyla uždanga

1

Vismanto pilyje Vismantas, Mindaugas, Kintibutas, Daumantas, Dausprungas, Vykintas ir kiti

VYKINTAS

Trečia diena balne! Jūs kaip sau norit,
O aš tuojau kur nors į kampą krisiu.

MINDAUGAS

Na ką jūs, dėde! Jūs po dvi savaites
Balne praleidę esat! Mano tėvas
Sakydavo, kad jūs ant arklio gimėt
Ir mirsite ant arklio...

VYKINTAS

Tai tiesa:
Gėdinga būtų vyrui lovoj mirti.
Manau, jog vyrui tinka du kartus,
Tik du kartus nušokt nuo savo žirgo:
Kai reikia žmoną pakylėt į balną
Ir kai saviškį sužeistą iš mūšio
Išgelbėti, išnešti privalai.

DAUSPRUNGAS

Garbė narsiam Žemaičių kunigaikščiui
Ir mano svainiui!

MINDAUGAS

Betgi tu, man rodos,
Iš Vykinto nedaug tepasimokei:
Tiktai didžiausio reikalo prispaustas,
Lipi į balną.

DAUSPRUNGAS

Negaliu, brolau,
Pakelti kraujo kvapo. Mano rankos

Mieliau prie arklo limpa. Mano mintys
Daugiau vis krypsta į aną pasaulį,
Kurs teisingiau nei šitas surėdytas.
Didžiausia laimė tyloje mąstyti
Apie žmogaus, apie žolės ir medžio,
Apie kiekvieno gyvo daikto tikslą
Ir su dievais kalbėtis. Karo žygiai
Manęs netraukia. Ir doriausias kardas
Už nedoriausią arklą nedoresnis.
Štai pasirašėm sutartį – garbė dievams –
Gal bent metus kitus klestės ramybė.

MINDAUGAS

Jeigu ne sutartis – tu iš namų
Tikriausiai niekad būtum neišjojęs.
Juk sutartį pirmiausia rašo kardų,
O tik po to jau plunksna.

VISMANTAS

Kas gi būtų,
Jei mes visi galvotumėm kaip tu?

SPRUDEIKA

Nebūtų nei tavęs, nei tos ramybės.

DAUMANTAS

Žinia, tebūtų tik anas pasaulis,
Apie kurį čia pats gražiai kalbėjai...

VYKINTAS

Tu, Mindaugai, geriau pasverki žodį –
Vyresnį brolių tu įžeidinėjai!

DAUSPRUNGAS

Jis kalba tiesą – aš juk ne karys.

MINDAUGAS

Šeimoj vyresnis tas, kuris narsesnis.

VYKINTAS

A, štai kur tu suki! Pirmumo teisės
Tu reikalauji. Dausprungai, jei tu
Lengva ranka žadi ją atiduoti, –
Aš būsiu priverstas apginti tave
Ir savo seserį, kurią išleidau,

Deja, už žemdirbio, o ne už kario.

MINDAUGAS

Žemaičių kunigaikščiai ligi šiolei
Į Lietuvą dar neturėjo teisių.
Greičiau kad atvirkščiai.

VISMANTAS

Nurimkit, vyrai,
Draugai ir broliai! Mano namuose,
Pavargę iš kelionės, pailsėkit,
Ragaukit mano midų. Kai vedžiau,
Bitynuose koriai padvigubėjo.

VYŽEIKIS

O kaip žmona – ar jau padvigubėjo?

MINDAUGAS

Nevykęs juokas. Dausprungai, pradėk!
Arčiau dievų, tu moki jiems įtikti.

DAUSPRUNGAS

Dievams įtikt lengviau negu žmonėms.
Dievai aukščiausi! Jūsų valioj esam.
Jūs matot mūsų darbus ir mintis,
Jūs mus globojat ir savępi kreipiat,
Jūs vedat mūsų dieną išmintingai
Į taiką, nuolankumą ir ramybę...

VYKINTAS

Dievus aš kiek kitaip įsivaizduoju...

DAUSPRUNGAS

Kiekvienas juos supranta tiktai tiek,
Kiek patys jie save suprast jam leidžia.

MINDAUGAS

Jis bus vyriausias mano krivis.

VISMANTAS

Aišku:
Jis pirmas nusilenks krikščionių dievui.

DAUSPRUNGAS

Dievai aukščiausi! Šiandien mes įvykdėm

Dar vieną žygį jūs didesnei garbei:
Mes pasirašėm taiką, nes taikos
Labiausiai trokšta ir dievai, ir žmonės...

DAUMANTAS

Nesutinku. Aš ir dabar manau,
Kad mums reikėjo į Volynę eiti
Su kardu, o ne su plika ranka.
Jūs matėte, kokios ten geros žemės?
Kokie miškai? Yra ir kito lobio.
Tik leiskit man – aš pereisiu Volynę,
Kaip karštas kardas pereina per vašką.

MINDAUGAS

Mes, Daumantai, negalime kariauti
Į keturias puses. Ir vėjas pučia
Iš karto tik į vieną pusę. Mums
Į vakarus atėjo laikas pūsti.
Paskui galbūt mes pūstelsim į rytus.

DAUSPRUNGAS

Ar leisit man pabaigt?

DAUMANTAS

Gerai, gerai.
Tiktai trumpiau.

DAUSPRUNGAS

Dėkojame, dievai,
Kad mūsų širdys šiandien pilnos gėrio,
Kaip šitos taurės gėrimo saldaus.
Tad jūsų garbei nupilam po lašą
Midaus – iš taurių, gėrio – iš širdies.
Aš jau baigiau. Trumpiau, deja, nemoku.

DAUMANTAS

Ilga malda – kareiviui prapultis.

Įbėga Žygūnas

ŽYGŪNAS

Ar kunigaikštis Kintibutas čia?
Man sakė, kad jis čia...

KINTIBUTAS

Kas atsitiko?

ŽYGŪNAS

O kunigaikšti! Tavo aukštą pilį
Sudegino prieš tris dienas.

KINTIBUTAS

Dievai!

ŽYGŪNAS

O tavo žmones, kur gyvi išliko
Ir nespėjo į miškus pabėgti,
Išsivedė...

KINTIBUTAS

Perkūne galingiausias!
Ne veltui mano žirgas klupinėjo...

ŽYGŪNAS

Ir tavo žirgus, gyvulius, ir grūdus
Išsigabeno...

VISMANTAS

Kas tie užpuolikai?

ŽYGŪNAS

Ant jų apsiaustų buvo juodi kryžiai.
Kalbėjo nesuprantama kalba.

MINDAUGAS

Ar aš jums nesakiau? Tik negalvojau,
Kad prasidės taip greitai. Aš maniau,
Kad mes dar turim laiko pasiruošti.
O, vargas mums, jei mes jau pavėlavom!

DAUMANTAS

Kalbėk aiškiau.

MINDAUGAS

Aiškiau! Ar nežinai,
Kad popiežius Honorijus III
Išleido pernai bulę, kurioje
Paskelbė kryžiaus karą mums ir prūsams?
Jau prūsai merdi. Greitai mūs eilė...

VISMANTAS

Pavyti ir išmušti kaip šunis!

MINDAUGAS

Ak, ne nuo to dabar pradėt reikėtų.
Pirmiausia reik susitvarkyt namie...
Ir kuo greičiau, nes laiko jau neliko.
Kol mes kiekvienas atskirai, mes – niekas.
Štai šiandien Kintibutą nuteriojo.
Rytoj galbūt mane. Poryt – jau kitą.
Mums reikia jungtis. Tai baisi jėga.
Mums reikia vienytis. O mes ką darom?

KINTIBUTAS

Aš noriu verkti, vyrai. Gal padėsit?

Visi dainuoja rečitatyvu kaip raudą:

Ko tujei, kunigėli, sudaičio,
Sudaičio, sudaičiuuté,
Ilgai pamiegėli?
Miegą bemiegančiam
Iškirto karelius,
Išpylė pilelę.
Katro tau, kunigėli,
Daugiau pagailėjo?

KINTIBUTAS

Ne taip gaila man pilelės,
Kaip man gaila karelių:
Aš pilelę supilsiu
Dvejais trejais meteliais,
O karelių nebužauginsiu
Nė dešimtis metelių!

MINDAUGAS

Aš užjaučiu tave baisioj nelaimėj
Dėl to, kad ji išlikt kiekvieną gali.
Tu, Kintibutai, doras ir narsus:
Aš dovanuju Kolainius tau – pilį
Su žemėm, su žmonėm ir gyvuliais.
Tu būsi pirmas kumštis, su kuriuo
Mes pasitiksime Dobrynės brolius.
Tikiu, jog tu mokėsi juos priimti.

KINTIBUTAS

O kunigaikšti, tavo tarnas būsiu...

MINDAUGAS

Tarnų nereikia, nes kareivių trūksta.

VYKINTAS

Gal Mindaugas paaiškint mums galėtų,
Iš kur jis ėmė teisę, kas jam leido
Dalyti Žemaitijoje pilis?

MINDAUGAS

Nejaugi Vykintas užmiršęs būtų,
Kad Kolainių pilis – tai mūs domenas.
Ją tėvas mums paliko.

VYKINTAS

Kam? Ar tau,
Ar Dausprungui? Kuris iš jūs vyresnis?

MINDAUGAS

Kada bendra nelaimė – būtų kvaila
Metus skaičiuoti.

VYKINTAS

Dausprungai, o tu?
Ko tu tyli?

DAUSPRUNGAS

Taip, žinoma... Nelaimė...
Privalom viens kitam padėti...

VYKINTAS

Boba!

BALSAI

Teisingai, Mindaugai!

KITAS

Jisai supranta...

TREČIAS

Nūnai – mane, rytoj galbūt tave...

KETVIRTAS

Privalome laikytis vienas kito!

DAUMANTAS

Jisai turtingas – bepigiu švaistytis.

VISMANTAS

Imk, Mindaugai, imk šitą kalaviją.

Tik vienas tu gali viena ranka

Pakelti jį. Laikyk tad jį iškelęs.

Mes irgi savo dešines pridėsime,

Bet pirmas būsi tu: kur tu pakreipsi,

Ten kalavijas kirs. Tuo mes visi

Pirmumą, valdžią tavo pripažįstam.

VYKINTAS

Matyt, nelemta po sunkios kelionės

Man, seniui, pailsėti šioj pily...

Pakyla, eina

VISMANTAS

O tu kur, Daumantai?

DAUMANTAS

Man irgi metas...

Man netoli. Be to, aš nepavargęs.

MINDAUGAS (*rėkia*)

Kalbėki, Dausprungai! Tegu jie girdi.

Kalbėk greičiau! Tu juk žinai, ką reikia

Kalbėti tokiais atvejais kaip šis!

DAUSPRUNGAS

Aš jau sakiau, kad aš kardų nemėgstu.

MINDAUGAS

Kalbėki su dievais, ne su kardais.

Kalbėki, kol dar tie du neišėjo!

DAUSPRUNGAS

Tegu šis kardas niekad nenukrinta

Ant silpnojo ir teisingo galvos.

Tegu jisai nuo užpuolikų gina

Tėvynę mūsų, kalbą ir tikybą,

Mūs papročius ir mūs dievus...

MINDAUGAS

Užteks.

Kalbėki apie tą, kurs kardą laiko.

DAUSPRUNGAS

Palaiminkit, dievai, šį narsų vyrą,
Kurį ir jūs, ir mes sau išsirinkom,
Kad jūsų valią vykdytų, kad mums
Jis būtų apgynėjas ir teisėjas.
O mes pasižadame jo klausyti,
Kiekvieną jo teisingą žingsnį remti
Darbais ir žodžiais...

MINDAUGAS (*nekantriai*)

Ir...

DAUSPRUNGAS

...kalaviju.

VISI

Pasižadam, pasižadam!

MINDAUGAS

Ir aš

Pasižadu šį sunkų kalaviją
Pakelti tik tada, kai to reikės,
Kai šito reikalaus tėvynės laimė,
Žmonių gerovė ir dievų garbė.

VYKINTAS

Jau baigėt? Kaip gerai, kad aš girdėjau!
Bus ką papasakot, namo sugrįžus:
Visa Žemaitija iš juoko plyš,
Išgirdus, kad jau išrinktas ka-ra-lius.
Manęs čionai nebuvo ir nėra.
Ak, vis dėlto sunku nepailsėjus
Vėl į kelionę kilt.

Išeina

DAUMANTAS

Aš nežinau,
Gal ir gerai... gal reikia taip... Bet viskas
Į sąmokslą be galo panašu.

Išeina

MINDAUGAS (*rėkia*)

Jūs dar sugrįšite! Jūs prieš mane
Ant kelių šliaužiosit...

(*Susigriebia*)

Ne prieš mane:
Prieš mus, prieš Lietuvą – galingą, stiprią,
Kuri, ir jus nubaudusi...

(*Susigriebia*)

Ne tai...
Kuri, ir jums atleidusi, priglaus.

BALSAI

Priglaus... atleis... Tėvynė – ji teisinga.

DAUSPRUNGAS

Mes mėgstam didelius žodžius: tėvynė!
O kas gi ta tėvynė? Juk tai mes.
Taip, mes visi. Ir jeigu mes teisingi,
Tai ir tėvynė bus teisinga.

BALSAI

Taip.
Žinia, kad taip. Bet vis dėlto tėvynė
Tai daug daugiau negu kad aš ar tu.
Vadinasi, tėvynės teisingumas
Yra didesnis negu mano...

MINDAUGAS

Puikiai.
Gražiai, trumpai ir aiškiai pasakyta.

VISMANTAS

Dabar pats laikas būtų ir išgerti.
Pašauksiu Mortą, kad midaus įpiltų.

Išeina. Įeina Morta

BALSAI

...Ir gražią žmoną išsirinko kuprius!
...Ar išsirinko? Prievarta ją ėmė...
...Iš meilės ar iš prievartos – vis tiek..
...A, jau žinai, gyvenimas be meilės
Lyg židiny s koks be ugnies, išblėsęs:
Tik suodžiai, pelenai, nuodėguliai...
...Su ja ir pelenus žarstyt sutikčiau...
...Ar neprailgo jaunai šeimininkei,
Išleidus vyrą tolimon kelionėn?

MORTA

Tokia jau mūsų, moterų, dalia:
Tik laukt ir laukt. Sulaukus – vėl išleisti.

Mindaugas stovi nuošaliau. Įpylusi visiems, Morta prie jo artėja

MINDAUGAS

Ak Morta, Morta!..

MORTA

Mindaugai!..

MINDAUGAS

Tylėk.

Aš viską suprantu, nes mus abu
Vienoda ir sunki lemtis ištiko.
Mes paaukojome save. Kodėl,
Kodėl mes negalėjom būt laimingi?
A, mes galvojome apie tėvynę!
Ir ištekėdami, ir vesdami,
Mes vienijome, jungėm ją. O mūsų,
Kodėl, sakyk, ji mūsų nesujungė?
Kodėl jai reikalingos mūsų kančios,
Mūs ilgesys ir sielvartas, ir... melas?
Juk mes meluojam, Morta?

MORTA

Taip, meluojam,
Tačiau, matyt, dievai to reikalauja.

MINDAUGAS

Sakai, dievai? Nėra daugiau dievų.
Yra tik tai tėvynė. Vienas dievas.
Žiaurus, negailestingas ir... teišus.
Aš juos išmokysiu pažint šį dievą

Ir keikt, ir garbint jį, ir jam aukotis.

MORTA

Baisu man, Mindaugai, kai taip kalbi.

MINDAUGAS

Kad tu žinotumei, kaip man baisu!
Ir vien tik tu gali mane suprasti,
Nes tau taip pat baisu, taip pat sunku.
Ar mes ieškojom sau naštos? Tai ji
Mus išsirinko. Mes – jos pirmos aukos.
Deja, ne paskutinės... O ir mes,
Ar mes neturim bent mažytės teisės
Tegu ir ne į laimę, tai jau bent
Į laimės trupinėlių? Štai ir šiandien:
Atrodo, jau galėčiau būt laimingas –
Įvyko tai, ko siekiau, ko taip troškau.
Bet aš žinau, jog tai tiktai pradžia.
Menka pradžia. Tikra našta dar laukia.
Aš padarysiu Lietuvą. Sukursiu
Ją iš ugnies, iš molio ir vandens.
Bet ar ji duos mums laimės?.. Morta, Morta!

(Kūžda greitai)

Aš Vismantą paskirsiu patarėju,
Pirmuoju patarėju. Ir abu
Iš čia į savo pilį pasiimsiu.
Tu būsi netoli. Man bus lengviau.

MORTA

Ak Mindaugai, bet argi taip lengviau bus?
Tikra kančia...

MINDAUGAS

Tylėk ir nesipriešink.
Žinai, kad aukos priešintis negali.
Jos gali tik save apgaudinėti
Ir savo kančią laime pavadinti.
Dabar tu eik ir dosniai pilstyk midų.
Aš negaliu... Aš noriu būti vienas.

*Morta nueina. Girdėti puotaujančių šūksniai:
„Kur Mindaugas? Tegyvuoja Mindaugas –
vyriausias kunigaikštis! Tegyvuoja...”*

Ar aš prašiau juos garbinti mane?
Ar aš liepiu? Ar įsakaiu? Ak žmonės!
Jūs norite mane matyti tokį,
Kokio aš pats savęs matyt nenoriu.
Vadinasi, aš privalau toks būti.
Kitaip aš ne vyriausias, aš ne tas,
Kurį jūs šiandien patys išsirinkot.
Išmoksiu tad ir šito...
O dievai,
Palengvinkite mano sunkią našlą!
Priduokit man stiprybės ir jėgų!
Padėkit, leiskit man save užmiršti.

Uždanga nusileidžia

Baltas metraštininkas
Juodas metraštininkas

JUODAS METRAŠTININKAS
Ir kaip gudriai jis panaudojo žinią,
Kurią žygūnas atnešė į puotą!
Apstulbę, išsigandę kunigaikščiai
Iškėlė patys Mindaugą! O jis
Tik laukė šito, siekė ir norėjo.

BALTAS METRAŠTININKAS
Dabar tu pats matai – ką gali faktai
Papasakoti apie žmogų? Nieko.
Kokia tauri ir kenčianti širdis!

JUODAS METRAŠTININKAS
Argi valdovai turi širdį? Juokas...
Ar kito skausmą jie suprasti gali?
Galvoja tik apie save, tačiau
Apsimeta, kad apie mus galvoja.
Valdovai, mano mielas, tai karūnos,
Tai rietenos ir sąmokslai, tai sostai,
Tik pridengti idėjomis ir žodžiais,
Kad sau ir mums atrodytų gražiau.
Valdovai, mano mielas, tai vergai.
Jų galima tiktai pasigailėti,
Bet pavydėti jiems, man rodos, kvaila.

BALTAS METRAŠTININKAS

Ne pavydėti, o suprasti stengiuos.

JUODAS METRAŠTININKAS

A, būta ko čia taip jau nesuprasti!
Kiekvienas mūsų gimstame valdovu.
Garbė dievams, kad jais nepasidarom.

2

Mindaugo pilis

Mindaugas, Vismantas ir kiti

MINDAUGAS

Būk sveikas, Vismantai, laimingai grįžęs!
Aš dėl tavęs jau nerimaut pradėjau.
Kokių naujienų tu iš Žemaitijos
Man parnešei? Ką Vykintas atsakė?

VISMANTAS

Jis nesutinka, Mindaugai, išleisti
Vyriausią savo dukrą už tavęs.

MINDAUGAS

Kodėl? Ar jis paaiškino?

VISMANTAS

Kalbėjo,
Kad nesuprantamas jam tavo noras,
Kad keista jam, jog Lietuvos valdovas,
Vos pirmą žmoną spėjęs apraudoti,
Kitos ieškoti puola. O, be to,
Žemaičių kunigaikštis dar pridūrė
Pusiau juokais, pusiau rimtai: vertėtų,
Girdi, žmonos pasiieškot arčiau,
Pasigraibyt pašonėj...

MINDAUGAS (*krūptelėjęs*)

Ką tai reiškia?

VISMANTAS

Aš nežinau. O baigdamas pasakė,
Kad jo dukra, deja, pamilus kitą,
Kad jis negali jos per jėgą versti...

MINDAUGAS

Pamilus kitą? Tai gerai... Na ką gi,
Dabar tu, Vismantai, regi: norėjau,
Geidžiau palenkt Žemaičių kunigaikštį.
Aš net pasiūliau susigiminiuoti,
Kad tik išvengčiau broližudiško karo.
Bet Vykintas, laimėjęs Saulės mūšį,
Visai nesukalbamas pasidarė.
Nejaugi jis toks trumparegis būtų?

VISMANTAS

Jisai garbėtroška. Be to, jau senas.
Valstybei reikia jaunesnių galvų.

MINDAUGAS

Ir mudu senstam, Vismantai, ir mudu...
Tačiau šį tą suspėjome nuveikti.
Todėl, kad negalvojome apie save.
Tai gal pradėkim naują darbo dieną?
Nelengvą dieną, oi, labai nelengvą!
Geriau tokių dienų visai nebūtų.
Tiek to...
Pradėkim nuo pačių brangiausių:
Liepk, Vismantai, pašaukti mano dukrą.

Jeina Ramunė

MINDAUGAS

Dukrele mano, tu ir vėl verkei?

RAMUNĖ

Mamaitę šiąnakt sapnavau, tėveli!
Atrodo, ji šukuoja mano galvą
Ir tyli tyli. „Ko tyli?“ – paklausiau.
O ji tik sunkiai sunkiai atsiduso
Ir nieko nepasakė.

MINDAUGAS

A, sapnai...

RAMUNĖ

Kodėl ji nieko nepasakė, tėve?

MINDAUGAS

Iš kurgi aš žinau, vaikeli mano!
Žmogaus minčių atspėti nepajėgiam,

O čia – sapnai!
Aš pakviečiau tave
Ne tam, kad mes apie sapnus kalbėtum.
Aš apie tavo ateitį galvoju.

RAMUNĖ

Tėveli, tu mamaitės nemylėjai?

MINDAUGAS

Tu jau užaugai. Tėvo pareiga
Tave ir tavo rytdieną aprūpinti,
Kad tu laiminga būtum, o svarbiausia,
Kad tu pasitarnautumei tėvynei,
Naudos atneštum Lietuvai.

RAMUNĖ

Naudos?

O kokią naudą gali duoti mergaitė?

MINDAUGAS

Tau jau tekėti laikas, mano dukra!

RAMUNĖ

Tekėt? Kad man ir pas tave gerai.

MINDAUGAS

Žinau, kad neblogai. Matai, vaikeliai,
Mes daug ko nesuspėjome padaryti.

RAMUNĖ

Tai padaryk – juk tu toksai galingas!

MINDAUGAS

Ką vienas gali padaryti – nieko.

RAMUNĖ

Aš pasiruošus tau padėti.

MINDAUGAS

Puiku.

Taip ir maniau, jog tu mane suprasi.
Ne veltui mano kraujas... Paklausk –
Aš išrinkau tau vyrą: jauną, gražų,
Turtingą, narsų. Tu laiminga būsi.

RAMUNĖ

O kas tasai jaunikis?

MINDAUGAS

Mūs kaimynas.

Tai Galičo jaunasis kunigaikštis

Švarnas Danilovičius!

RAMUNĖ

O dievai!

Į svečių šalį! Tėve, ne ir ne.

Mamaitė būt gyva – ji nepritartų.

MINDAUGAS

Ji nesipriešintų, vaikeli, man.

RAMUNĖ

Tėveli, tu mamaitės nemylėjai.

MINDAUGAS

O kas mane mylėjo? Kas, kada?

Visur tik neapykanta, apgaulė,

Klasta ir melas. Aš, tik aš turiu

Visus mylėti ir visų gailėtis.

(Susitvardęs)

To reikalauja Lietuva ir aš.

Mums reikalinga, kad rytinė siena

Bent artimiausiam laikui būt rami.

Tau metas ruoštis. Po dviejų savaitių

Atvyks jaunikis.

RAMUNĖ

Tėve, negaliu,

Meldžiu, pasigailėk manęs! Aš mirsiu.

MINDAUGAS

Dar nė viena nenumirė.

(Sau)

Išskyrus

Gal tiktai tavo motiną... Išvesk ją!

RAMUNĖ (*šaukia*)

Tėveli, tu mamaitės nemylėjai!

VISMANTAS (*sugrižęs*)

Galėjai ir švelniau. Matai: dar vaikas.

Reikėjo nuramint, paguost, įtikint.

MINDAUGAS

O tu manai, kad man širdis neplyšta,

Kad aš ne tėvas? O, kokia našta!

Kokia baisi našta! Jėgų man trūksta.

VISMANTAS

Nereikia sielvartaut. Ji apsipras,

Nusiramins – žiūrėk, jau ir laiminga!

MINDAUGAS

O Vykintas, matai, varu neverčia

Sūnų ir dukterų...

(*Atsidusęs*)

Kas ten toliau?

VISMANTAS

Šašuolių kunigaikštis Vilikaila.

MINDAUGAS

Tai kviesk. Tikiuosi, ašarų nebus.

VISMANTAS

Bet kraujo gali būti. Pasisaugok.

Jeina Vilikaila

MINDAUGAS

Džiaugiuos, tave matydamas. Girdėjau,

Jog tu esi sudaręs ir apmokęs

Nemažą raitininkų būrį?

VILIKAILA

Ė,

Koks ten būrys! Bus gal pusantro šimto...

Kiti ir joti žmoniškai nemoka.

MINDAUGAS

Kam tau tokia kariuomenė?

VILIKAILA

Man rodos,

Kad šiais laikais kiekvienas vyras turi

Mokėti žirgą pabalnot...

MINDAUGAS

Gerai,

Labai gerai, brangusis Vilikaila!

Gerai, kad mokai vyrus karo meno.

Su kuo rengies kariauti, Vilikaila?

VILIKAILA

Kam iškvietai, didysis kunigaikšti?

MINDAUGAS

A, tu prie reikalo. Labai gerai. T

urbūt esi girdėjęs, Vilikaila,

Kad mūs pulkai šią žiemą užkariavo

Turtingą miestą Slonimą?

VILIKAILA

Girdėjau.

MINDAUGAS

Ar nežinai, kodėl tenai nebuvo

Nė vieno tavo raitininko?

VILIKAILA

Jie

Neparuošti dar buvo, kunigaikšti.

MINDAUGAS

Neparuošti, sakai, neparuošti...

Kaip jau minėjau, Slonimas turtingas,

Gražus ir aukštas miestas. Bet – nelaimė! –

Neturi kunigaikščio jis. Tenai

Lig šiol mūs vietininkas tebesėdi.

Kaip tu manai? Juk būtų negražu

Palikti tokį miestą be valdovo?

VILIKAILA

Taip, aišku, be valdžios...

MINDAUGAS

Labai gerai.

Aš, tiesą sakant, tik ir tenorėjau
Išgirsti tavo pritarimą. Ką gi, J
ei taip, aš tau dėkoju, Vilikaila!

VILIKAILA

Nesuprantu, už ką?

MINDAUGAS

Nesupranti?

O aš maniau, kad tu jau supratai...

(Staigiai)

Mūs vietininkas Slonime jau laukia
Ir nekantraudamas vis klausinėja,
Kada atvyksi ir paimsi valdžią.
Aš irgi klausiu: tai kada?

VILIKAILA

Aš? Valdžią?

Ką reiškia tavo kalbos? Ištrėmimą?

MINDAUGAS

Paaukštinimą, o ne ištrėmimą.
Manyčiau, kad reikėtų, Vilikaila,
Išvykti neatidėliojant.

VILIKAILA

A!

Tai ištreimi Šašuolių kunigaikštį!
Už tai, kad jis su Daumantu draugauja?
Bijaisi mūsų?

MINDAUGAS

Būkim atviri:

Už sąmokslą, kur prieš mane pakėlėt,
Tave pakart galėčiau, Vilikaila,
Kaip Višlį, Edivilą ir kitus.
Bet man juk irgi žmonės reikalingi.
Aš leidžiu tau išpirkti savo kaltę
Paklusnumu ir atsidavimu.

VILIKAILA

Aš niekur neisiu. Šičia mano žemė!

MINDAUGAS

Ak, žemė, Vilikaila, – ji visur

Tokia pati.

VILIKAILA

Aš priešinsiuos!

MINDAUGAS

Vėlu.

Sargyba, palydėkit kunigaikštį

Į Slonimą. Žiūrėkite, kad jį

Su pagarba, kaip pridera sutiktų.

Kai įsikursi ir susitvarkysi,

Atsiųsiu tavo šeimą. O kol kas

Jinai pas mus kaip įkaitas palieka.

VILIKAILA

Perkūne, ko tyli!

MINDAUGAS

Dabar žiema.

Prie progos perduok Daumantui, kad liautųs.

Gailiuosi jo, nes visgi esam svainiai.

Tikiuos, kad jūs draugystei nepakenks

Nei nuotolis, nei šis išsiskyrimas.

O tavo raitininkai man pravers,

Labai pravers... Dėkoju, Vilikaila!

Cha cha cha!

Kas dar ten liko?

VISMANTAS

Dausprungas.

MINDAUGAS

Tai kviesk.

Jis laukt nemėgsta, o, be to, dar brolis.

Jeina Dausprungas

DAUSPRUNGAS

Garbė dievams!

MINDAUGAS

Garbė dievams, kad šiandien
Vėl pamačiau tave aš – gyvą, sveiką!
Kaip šiomet derlius? Kaip bitynai tavo –
Ar neiššalo?

DAUSPRUNGAS

Aš ne apie derlių
Pasišnekėti su tavim norėjau.

MINDAUGAS

Išsivaizduok – aš irgi ne.

DAUSPRUNGAS

Sakyk,
Ką reiškia visos šitos baisios kalbos,
Kurios apie tave po kraštą plinta:
Pakorė, nugalabijo, išvijo?..

MINDAUGAS

Deja, teisybę, Dausprungai... teisybę.

DAUSPRUNGAS

Tai kaip tave šventa žemelė laiko?

MINDAUGAS

Aš irgi – ir stebiuosi, ir džiaugiuos.

DAUSPRUNGAS

Atsimenu tave – buvai švelnus ir doras,
Linkai daugiau prie motinos. Visi
Tave mylėjo. Niekas negalvojo,
Jog tavyje ūmai nubus... žvėris.
Pasklido šnekos, jog ir savo žmonai
Tu į kapus padėjai nukeliauti...

MINDAUGAS

Dėl mūsų meilės, Dausprungai, nutilk!
Arba... aš nežinau, ką padarysiu.

DAUSPRUNGAS

Mane nutildysi... O kaip priversi
Tylėti savo sąžinę?

MINDAUGAS

Tai mano
Kančia ir skausmas. Jūs nelįskit –
Sudegsite! Aš pats pasirinkau.
Žinojau, kad sunku bus... bet kad šitaip. ..
Kad šitaip bus – net aš nesitikėjau.

DAUSPRUNGAS

O vargšas broli!

MINDAUGAS

Aš, brolau, ne vargšas.
Jei vargšas būčiau – niekas nebijotų.

DAUSPRUNGAS

Tačiau mylėtų, Mindaugai, mylėtų!

MINDAUGAS

Valdžia ne meile laikosi, o baime.
Pamils vėliau, kada susiprotės,
Kad aš buvau teisingas ir kad nebuvo
Nei kito kelio, nei kitokios meilės.
Ką aš gavau? Aš nieko negavau.
Aš Lietuvą lipdau po gabalėlj.

DAUSPRUNGAS

Krauju lipdai...

MINDAUGAS

Ką jau sulipdo kraujas,
To nei ugnis neperskirs, nei vanduo.
Ak Dausprungai, buvau kvailys: tikėjaus –
Sunešime visi po trupinėlj...
Kas atnešė? Kas prisidėjo? Niekas.
Ir vis dėlto aš padariau valstybę,
Kuri jau šiandien gali atlaikyt
Smūgius kryžiuočių. Dar bent dešimt metų –
Ir mes išgelbėsime save ir ainius.

DAUSPRUNGAS

Bet kokia kaina, kokia kaina, broli!
Kas ir kada galėjo pagalvoti,
Kad Lietuvoj lietuviams būtų ankšta.
Pradėję žudynes, ar mes neduosim
Negero pavyzdžio kitoms kartoms.

MINDAUGAS

Ne aš pasiūliau kainą, ak, ne aš...

DAUSPRUNGAS

Vis tiek. Juk tu sukūrei naują dievą,

Pavadinai jį Lietuva. Gerai.

Tikiu tavim. Tiksliau – tikėti noriu.

Bet Lietuvos vardu ir niekšas gali

Žudyti, deginti, plėšti. Kaip atskirti,

Kur tikras pranašas, o kur netikras?

MINDAUGAS

Aš nežinau. Aš nieko nežinau.

Tiktai maldauju, Dausprungai: nutilk!

Kam tu pili nuodų į mano širdį?

Abejones kam sėji? Kam žudai

Vienintelį ir šventą mano tikslą?

Aš privalau būt tvirtas. O esu

Tiktai žmogus. Geriau tad mes kaip žmonės

Pasikalbėkime apie ką nors.

Taip kaip seniau... atsimeni, prie tėvo?

DAUSPRUNGAS

Tai kam tada tu iškvietei mane,

Jeigu bijaisi atvirai kalbėtis?

MINDAUGAS

Norėčiau, Dausprungai, tave matyti

Arčiau savęs. Tu vienas man likai

Toks artimas, toks savas ir teisingas.

Man taip praverstų tavo patarimai,

Gera širdis, tiesus ir aiškus protas.

Gal tu padėtum man išvengt klaidų,

Aukščiau svajonę mano pakylėtum...

Žinai, vyriausias mano krivis mirė.

Galėtum, Dausprungai, užimt jo vietą.

Atnešt naudą tėvynei, man, žmonėms...

DAUSPRUNGAS

O kaip – dievams?

MINDAUGAS

Na, aišku: ir dievams!

DAUSPRUNGAS

Ar tu – rimtai?

MINDAUGAS

Labai rimtai.

DAUSPRUNGAS

Tai kas čia –

Įsakymas ar prašymas?

MINDAUGAS

Kol kas

Tik prašymas.

DAUSPRUNGAS

Jei būčiau nepamatęs,

Kaip tau sunku ir koks tu pasimetęs, –

Aš būčiau dar galvojęs. O dabar...

Gerai, aš sutinku.

MINDAUGAS (*puola prieš jį ant kelių*)

Atleisk man, broli!

O, ką aš padariau, ką padariau!

Kaip aš dabar tau į akis žiūrėsiu?

Nusipirk mane ir spjauk į veidą man...

Kaip aš galėjau? O, bailys ir niekšas!

DAUSPRUNGAS

Kas atsitiko, Mindaugai, brolau?

MINDAUGAS

Tave iškvietęs, pasiunčiau kariauną,

Kuri, paėmus tavo artimuosius,

Gabena juos čionai. Tu neturi

Namų, pilies ir savo tėvonijos!

DAUSPRUNGAS

Kodėl gi, Mindaugai! Juk aš ir pats

Geruoju... sutikau...

MINDAUGAS

Verčiau tu būtum

Jau nesutikęs! A... palauk, aš tuoj

Pasiųsiu žmones, kad atgal grąžintų...

Tik tu atleisk...

DAUSPRUNGAS

Ne, ne, tu neskubék:

Dabar vis tiek jau nieko nepakeisi.

Vis tiek j širdj jau nesugražinsi

To, kas iš jos iškrito. Tu valdovas,

Tu privalai ir savo neteisybėj

Teisus išlikti, aukštas ir baisus.

Tiktai kodél tu taip... su savo broliu?

MINDAUGAS

A, man atrodé, kad ir tu su jais...

Nes per dažnai lankydamo tave

Ir Vykintas, ir Daumantas... Be to,

Tu neparemdavai manęs kareiviais:

Prašau karių, o tu siunti man grūdus.

Aš pagalvojau, kad ir tu su jais.

Tad nutariau tave jėga ištraukti

Iš sąmokslu... kad per vėlu nebūtų.

Apsirikau... O gal tu... iš tikrų?

DAUSPRUNGAS

Ne, Mindaugai, žinai, kad nemeluojau.

Bet aš tiktai dabar émiau suprasti

Tą nepasitikėjimą, kuriuo

Pripildei Lietuvą ir mūsų širdis.

Juk jeigu broliu netiki... jei broliu!

Tai kaip tada gali tikét kitais?

MINDAUGAS

Visur tik sąmokslai, klasta ir melas.

Aš negaliu...

DAUSPRUNGAS

Ne tai, ne tai svarbu!

Ant nepasitikėjimo sukūrei

Valstybę savo. Pamatas ne tas.

Kaip aš dabar galiu tavim tikėti?

Paklust – galiu. Tačiau tikėti – ne.

MINDAUGAS

Atleisk, broliu...

DAUSPRUNGAS

O kas gi man daryti,

Jei ne atleisti? Tu stiprus, galingas –

Tau viskas bus atleista. Betgi mes?
Kas mes? Ir kam? Kur einame? Kas veda?
Baisus, broļau, tas tavo naujas dievas,
Kuriam, kaip tu sakaisi, pats tarnauji
Ir mus jėga verti tarnaut...

MINDAUGAS

Ne aš
Jį išgalvojau. Jis yra. Jis bus.
Jis mumyse. Tik jūs, akli, nematot,
Koksai pavojus viršum jo pakibo.
Prie tų pilių pilaičių prisirišę,
Nenorite toliau pasižiūrėti.
Aš jus priversiu.

DAUSPRUNGAS

Prievarta, broļau,
Tai ne įrodymas, jog tu teišus.
Tu nemanyk, ir mes pavojų matom.
Todėl iškėlėme tave. Kaip kumštį.
Bet, pasirodo, ant savų galvų.

Išeina

MINDAUGAS (*šaukia iš paskos*)

Aš negaliu valdyti, kai kiekvienas
Kas sau valdovas! Ką jūs iš manęs
Padarėte, draugai, bičiuliai, žmonės?
Ir kam aš jums toksai bereikalingas?
Sudraskėt į gabalėlius mane –
Ir kaip dabar aš pats save surinksiu?
Kaip aš surinksiu Lietuvą dabar,
Kuri kiekvieno širdyje kitokia?

Ilga tyla. Įeina Vismantas

MINDAUGAS

Ar tu čia, Vismantai?

VISMANTAS

Aš.

MINDAUGAS

Patylėkim.

Matai tą girią, Vismantai, už upės?

VISMANTAS

Matau. Tai didelė, plati giria.
Už Nemuno jinai lig prūsų siekia.

MINDAUGAS

O kas sudaro girią?

VISMANTAS

Girią? Medžiai.
Įvairūs medžiai.

MINDAUGAS

Tu sakai: įvairūs.
O kas juos jungia, vienija į girią?
Į didelę, galingą, plačią girią?

VISMANTAS

Aš nežinau. Tikriausiai žemė jungia.

MINDAUGAS

Tada sakyk, kodėl gi šita žemė,
Kuri medžius suvienija į girią,
Nejungia ir nevienija žmonių,
O skiria juos? Juk kas žmogus – tai medis.

VISMANTAS

Aš nežinau.

MINDAUGAS

Ne, ne. Tu pagalvok.
Turi žinoti. Privalai žinoti.

VISMANTAS

Galbūt todėl, kad medžiui žemės reikia
Tik tiek, kiek jam iš tikro reikia. Žmogui...
Taip, žmogui žemės niekad negana.
Todėl ji skiria žmones, kunigaikšti.
Padaro priešais juos.

MINDAUGAS

Gerai sakai.
O ar galėtų žemė, ar turėtų
Mus jungti, vienyti taip kaip medžius?
Tylėk. Aš atsakysiu: taip, turėtų.

Bet jai mieliau valdyt žmonių aistras
Ir pult į glėbį tam, kuris godesnis.
U, pasileidė! U, boba! Kekšė!

VISMANTAS

Kaip tu kalbi, valdove, apie žemę?
Jinai šventa. Žemyna, Žemynėlė...

MINDAUGAS

A jau – šventa... Kad nieko švento nėra.
Net ir dievai – ir tie visų skirtingi.
Dievai – ir tie – ne jungia, skiria žmones.
Tik vienas aš visus sujungti noriu.
Jaučiu, kad mums reikės ir vieno dievo.
Norėčiau, kad jis būtų Lietuva.
Bet žmonės jo kol kas nepripažįsta,
Ir nežinia, ar pripažins kada.
Kaip šiomet žmonės, Vismantai? Pavalgę?
Mėsos ir duonos turi?

VISMANTAS

Kaip kurie...
Žiema gili, ilga.

MINDAUGAS

Dar mano tėvas
Sakydavo, jog dieną reikia baigti
Geru, naudingu darbu. Geras darbas
Per naktį augs į gerą naują dieną.
Liepk, Vismantai, rytoj atidaryti
Didžiuosius mūsų sandėlius. Atpilk
Žmonėms po puskartę rugių. Kitiems,
Kurių gausesnės šeimos, – dar pridėki
Ir nuo savęs. Sakyk, kad Lietuva
Jiems duoną duoda. Ir kad kunigaikštis.
Norėtų dar pridėti, bet jam neleidžia
Visokie smulkūs kunigai bei rikiai.

VISMANTAS

Bus padaryta, Mindaugai.

MINDAUGAS

Kaip žema
Už duonos kąsnį pirkti prielankumą!
Bet kad toksai žmogus ir toks pasaulis.

Gal bent per duoną Lietuvą pajus,
Pažins jos skonį ir pradės ilgėtis...
Kaip, Vismantai, gimdyvė? Kaip sūnus?

VISMANTAS

O kunigaikšti, aš toksai laimingas!
Žinai, kad už manęs Morta išėjo
Tik tėvo verčiama...

MINDAUGAS

Žinau, žinau.

VISMANTAS

Kai persikėlėme į tavo pilį,
Jinai išsyk linksmesnė pasidarė.
Apsidžiaugiau. Matau – priprasti ima.
Bet vis vaikų nebuvo. Jau galvoju,
Kad aš čia kaltas... Vis dėlto – kuprotas
Nuo pat gimimo. Ir staiga – sūnus!
Po tiekos metų... Aš toksai laimingas!

MINDAUGAS

Ar vardą jau išrinkote?

VISMANTAS

Ruklys.
Morta taip panorėjo.

MINDAUGAS

Geras vardas.
Tu, Vismantai, esi man daug padėjęs,
Ir aš norėčiau tau atsidėkoti.
Ar leisi man padovanoti Rukliui
Sudervės pilį? Ten graži vieta.
Ir pakol kas rami...

VISMANTAS

O kunigaikšti!
Aš toks laimingas...

MINDAUGAS

Nedėkok, nereikia.
Ar aš galėčiau Mortą aplankyti,
Pasveikint ją?..

VISMANTAS

O taip! Ji apsidžiaugs.

Ji šiandien jau teiravosi, ar tu

Išvykęs kur, ar ką...

MINDAUGAS

Gerai, užėisiu.

Lik sveikas, Vismantai. Geros nakties!

Vismantas išeina

Tai ką, patenkintas? Tu atlikai

Du iš tiesų gerus ir dorus darbus:

Žmonėms po duonos riekę atkišai

Ir dovanojai pilį... savo sūnui!

O, niekšas ir melagis! Savanaudis!

O gal... O gal nėra gerų darbų?

Gal jų esmė – tai savanaudiškumas?

Tai gal nėra ir negerų darbų?

Gal tai, kad priverčiau tekėti dukrą,

Kad Vilikailą ištrėmiau, kad brolių

Piktai ir šlykščiai apgavau – gal šitai

Netrukus jiems patiems išeis į gerą?

Nėra gerų ir negerų darbų.

Nėra. O kas yra? Tik melas. Melas!

Eina. Uždanga nusileidžia.

Pamato Baltą metraštinką

A, vis rašai. Vadinas, ketini

Ir į istoriją mane įvesti, I

šsaugot mano šventą atminimą?

BALTAS METRAŠTININKAS

Aš pildau jūsų valią, kunigaikšti.

MINDAUGAS

O ką čia parašei? Sakysim, šiandien?

BALTAS METRAŠTININKAS

Aš parašiau, kad jums labai sunku.

Kad Vilikailą ištrėmėt, kad brolių

Apgavot negražiai. Kad savo dukrą

Jėga už vyro varote. Kad jūs

Valstybę savo grindžiate apgaule

Ir nepasitikėjimu...

MINDAUGAS

Gana!

Tu taip rašai?

BALTAS METRAŠTININKAS

Aš parašiau teisybę.

MINDAUGAS

Tu nežinai teisybės, o rašai.

Tai argi čia teisybė? Ar teisybė?

Išplėšk tuoj pat, ką parašei. Sudegink.

Sargyba, pasodinkit šitą vyrą

Kelioms dienoms ant duonos ir vandens!

Jam reikia pagalvot apie teisybę.

BALTAS METRAŠTININKAS

Tau, kunigaikšti, reikalingi žmonės,

Kurie galvoja viena, rašo – kita.

MINDAUGAS

Žinau, kokie man žmonės reikalingi.

Sargyba veda Baltą metraštininką

JUODAS METRAŠTININKAS

Matai, aš tau sakiau: svarbiausia faktai.

BALTAS METRAŠTININKAS

Tai kad čia faktai. Viskas tiktai faktai...

Nesuprantu...

JUODAS METRAŠTININKAS

Suprasi... Cha cha cha!

3

Mortos menė

Mindaugas ir Morta

MINDAUGAS

Aš noriu pamatyti šitą žmogų,

Kurs gimė ne iš prievartos – iš meilės.

MORTA

Dabar jis miega. Bet vis tiek matyt,
Kad į tave jis panašus be galo.
Man sakė Vismantas, kad šiandien tu
Sudervės pilį jam padovanojai?
Laimingas bus...

MINDAUGAS

Gerai žinai pati:
Ne pilys laimę neša, oi ne pilys.
Laimingas bus, jei Lietuvą matys
Vieningą, laisvą, stiprią ir galingą.
Laimingas bus, jei nusiims tą derlių,
Kurį per tokį skausmą mes pasėjom.
Laimingas bus, nes nežinos, kad tėvas
Ateina kaip vagis jo pažiūrėti.
Laimingas bus...

MORTA

Ak Mindaugai, nustok!

MINDAUGAS

O gal ir aš, sūnau, laimingas būsiu,
Kada, ant rankų paslapčia paėmęs,
Tave myluosiu... Gal ir man per skruostą
Bent sykį džiaugsmo ašara nubėgs.
Aš saugau ją, kuriu ją kaip paminklą
Ant savo meilės ir svajonių kapo.
Juk net ir mano akyse turėtų
Būt vietos vienai ašarai... Bent vienai.
Daugiau man ir nereikia. Tik vienos!
Kad ja galėčiau palydėti šauksmą,
Džiaugsmingą šauksmą, paskutinį šauksmą,
Kaip padėką dievams, kad gyvenau.

MORTA

Maldauju, Mindaugai, prašau: nustok!
Aš negaliu žiūrėti į tavo kančią.
O ir pati... kiek sykių aš pati
Vogčiom stebėdavau tave pro langą,
Kaip tu eini per kiemą, kaip tarnai
Tau žirgą atveda, o tu jį glostai...
(Ak Mindaugai, juk tu net savo žirgą
Dažniau esi paglostęs nei mane...)
Štai tu į balną sėdi... štai sargyba

Tau atveria vartus, nuleidžia tiltą...
Aš puolu pro duris, užmiršus viską,
Norėdama į tavo balno kilpą
Įsikabinti ir nebepaleist...
Kad žirgas neštų taip per visą žemę,
Kad vilktų, tryptų, spardyty, daužyty...
Bet kad tik būčiau taip... šalia tavęs!
Susigriebiu – juk negaliu! Girdžiu, kaip tiltas
Dusliai subilda po žirgų kanopom.
O aš guliu ant slenksčio ir žinau,
Kad tai likimas mano širdį trypia.
Paskui ilgai kaip išmaldos aš laikiu
Glamonių tavo... ne, bent vieno žvilgsnio,
Bent vieno, nors ir blogo, tavo žodžio.

MINDAUGAS

Aš irgi laikiu, Morta! Irgi laikiu.
Kiek metų aš jau laikiu! Pražilau,
Apgaudinėdamas kaip vaikas savo širdį,
Maitindamas ją laimės trupinėliais,
Nedrįsdamas pažvelgt į savo sielą
Ir į aplinkinių akis.

MORTA

Tu vyras.
Tu didelis. Galingas. Tu valdovas.
Tu privalai... turi ką nors daryti.
Toliau taip nebegalima... Užmušk jį!

MINDAUGAS

Dėl mūsų meilės, Morta, ką kalbi!

MORTA

A, tau gerai... tu ateini kaip svečias
Į mano patalą... ir išeini.
Tu net ir mano guolyje valdovas.
O aš dūstu nuo Vismanto glamonių,
Bejėgiškų, šaltų... nuo tos jo meilės,
Kurią užkorė man kaip savo kuprą.
Nuimk ją nuo manęs! Dėl mūsų sūnaus...
Dėl mūsų, Mindaugai...

MINDAUGAS

Aš apgalvojau:
Tu su sūnum išvyksi į tą pilį,

Kurią jam dovanojau... ir ilgai
Ilgai į mano pilį nesugrįši...

MORTA

Ir tu mane tenai lankysi, taip?

MINDAUGAS

Aš retkarčiais medžiodamas užsuksiu
Į sūnų pažiūrėti... į tave.
Toliau nuo vienas kito, gal užmiršim...
Gal užgesinsim tą prakeiktą ugnį...

MORTA

Tai tu užmiršti nori? Ne ir ne.
Aš niekur neisiu. Aš įsikabinsiu
Dantim į šitą slenkstį... į tave.

MINDAUGAS

Mieloji, nežinau... gal taip geriau bus...
Nes jau nėra jėgų.

MORTA

Nebus geriau, nebus!
Tu pagalvok. Juk tu toksai protingas!
Gal kokią kitą išeitį surasi.
Tik pagalvok...

MINDAUGAS

Gerai, aš pagalvosiu.
Nors nežinau... tikrai, nebežinau...
Labanakt, Morta! Aš tavęs ilgesiuos.

MORTA

Tiktai lankyk mane! Tiktai lankyk...

*Pirmoji uždanga nusileidžia
Šiapus uždangos Mindaugas ir Vismantas*

MINDAUGAS

Kur vaikštinėji, Vismantai? Vėlu jau.
Dabar, kaip jaunas tėvas, privalėtum
Daugiau namų laikytis...

VISMANTAS

Kunigaikšti!

O kunigaikšti! O!..

MINDAUGAS

Kas atsitiko?

VISMANTAS

Aš laukiau čia tavęs... paklaust norėjau...

MINDAUGAS

Tai klauski, Vismantai.

VISMANTAS

Aš negaliu.

Liežuvis nepakyla. O valdove...

Jaunystės drauge, broli, tėve mano!

Visais dievais užkeikiu: pasakyk...

Sakyk, ar tai tiesa? Ar tai tiesa?

MINDAUGAS

Nesuprantu tavęs. Kalbėk kaip vyras.

VISMANTAS

Galiu prisiekti, kad nešnipinėjau,

Kad nesekiau tavęs... Ėjau pro šalį.

Pro Mortos kambarį. O, jau geriau

Kieme aš būčiau koją nusilaužęs!

Ėjau pro šalį... Išgirdau – Morta

Pasakė, kad Ruklys... kad jis ne mano...

Kad jis ne mano vaikas... Aš ir laukiau

Tavęs. Žinau, tu pasakysi tiesą.

Ko tu tyli, valdove? Ko tyli?

Sakyk, kad netiesa! Kad pasigirdo...

Pasivaideno man... Sakyk, valdove!

Sakyk, kad netiesa...

MINDAUGAS

Deja, tiesa.

VISMANTAS

Tada tiesa, kad tu... kad tu...

MINDAUGAS

Tiesa.

VISMANTAS

Praleisk! Einu, ant durklo jį pasmeigsiu
Ir nešiu kaip įrodymą iškėlęs,
Tegu visi pamato, koks pasaulis,
Kad jau neliko nieko – nei draugystės,
Nei meilės, nei ištikimybės... Nieko.

MINDAUGAS

Atsikvošėki, Vismantai!

VISMANTAS

A, taip...

Aš užmiršau, kad negaliu kariauti!

Su valdovu arba su jo sūnum.

Esu prisiekęs jiems ištikimybę.

Tada jau nieko kito nebelieka...

(Krinta ant durklo)

Kaip viskas paprasta... kaip viskas lengva...

MINDAUGAS

Dievai, jūs matot, aš nenužudžiau jo!

Aš jo nenužudžiau! Nenužudžiau!

(Išbėga rėkdamas)

Nenužudžiau! Nenužudžiau!

Uždanga

A N T R A D A L I S

ŠLOVĖ IR KANČIA

Baltas metraštinkas

Juodas metraštinkas

JUODAS METRAŠTININKAS

Daug visa ko įvyko nuo to laiko,

Kai paslaptینگom aplinkybėm žuvo

Pirmasis kunigaikščio patarėjas

Kuprelis Vismantas. Ir kunigaikščiui

Pagailo jo našlės ir jo našlaičio:

Jis vedė Mortą, nors velionio broliai

Ir Sprudeika, ir Edivilas – baisiai
Tam priešinosi. Mindaugas tada
Juos pakvietė į didelę medžioklę.
Medžioklė buvo nelabai sėkminga,
Nes Vismanto abudu broliai žuvo.
Stebėjosi visi: tokie galiūnai,
Ne vieną mūšį su garbe praėję,
Staiga medžioklėj žuvo... Betgi visko,
Kaip sakoma, pasauly pasitaiko...
Morta, kunigaikštiene pasidarius,
Pagimdė Mindaugui dar vieną sūnų.
Sprudeikos, taipgi Edivilo žemę,
Jų atminimą gerbdamas, valdovas
Prie Lietuvos prijungė.

Atsitiko

Ir su žemaičiais daug nesutarimų.
Jų kunigaikštis Vykintas, pakvietęs
Kryžiuočių brolius, šitaip jiems kalbėjo:
„Eime kartu prieš Mindaugą jo krikštyt“.
Kryžiuočiams tai patiko. Jie, sudarę
Su Vykintu susitarimą, puolė
Ir Mindaugą apsupo. Ir tada
Pats Mindaugas pamatė – bus daug kraujo.
Pas popiežių tad pasiuntinius siuntė,
Pas Inokentijų IV. Liepė
Jam pasakyti šitaip: sutinku
Priimti krikštą ir jūs dievą garbinti.
Ir krikštijosi Mindaugas. Paskui
Jisai karaliūm buvo karūnuotas
Per Andrių Stirliandą, kurs iš Rygos
Jam atgabeno Lietuvos karūną.
O visa tai įvyko, dievui leidus,
Viens tūkstantis du šimtai penkiasdešimt
Pirmaisiais metais.
Reikia dar pridurt,
Jog tų visų nesutarimų metais,
Kai Mindaugas su Lietuvos pulkais
Apgulęs Vykintą prie Tverų laikė
Ir šaukė pasiduot, – polovcas Kočius,
Klastingai prisitaikęs, jį pašovė
Į kairę šlaunį. Mindaugas dėl to
Turėjo skausmo daug ir baisiai pyko.
O gydėsi jisai meškos taukais
Ir smarkiai gėrė žoleles visokias.

BALTAS METRAŠTININKAS

Kas apsakys tą skausmą, per kurį
Keliauja Lietuva! Lyg prakeikimas
Ją užgulė karai, nesutarimai,
Vaidai visokie, rietenos ir kliaudos.
Atrodo, lyg į šitą mažą kraštą Dievai...

JUODAS METRAŠTININKAS

Dabar jau reik sakyti: dievas.

BALTAS METRAŠTININKAS

...Dievai visas nelaimes būtų siuntę.
Ir kalė Lietuva save kaip kardą.
Kankindamasi kūrė vieną ranką,
Kuri kaip kardą ją pakelt galėtų.

JUODAS METRAŠTININKAS

Gražiai kalbi, tačiau naudos mažai.
Esu jau sakęs tau: svarbiausia faktai.

BALTAS METRAŠTININKAS

...Taip atsirado Mindaugas – karalius
Ir Mindaugas – žmogus.

JUODAS METRAŠTININKAS

Oho! – net du!

BALTAS METRAŠTININKAS

...Aštrus, lyg šauksmas koks, kurį išgirdęs
Nesupranti: ar pergalę jis reiškia,
Ar pats pagalbos šaukiasi. Tačiau
Jau negali jam likti abejingas.
Keliesi ir eini vidur nakties,
Ir pats šauki, ir pats jau nežinai,
Iš sielvarto šauki tu ar iš džiaugsmo.
Štai tas žmogus: kaip didelė ugnis
Jis ir sušildo, jis ir sunaikina.
Ar jis laimingas? – Ar ugnis laiminga?
Ar jis teisus? – O ar ugnis teisinga?

1

Uždanga pakyla

Didžioji menė Mindaugo pilyje. Ką tik pasibaigė Mindaugo karūnavimo ir sveikinimo iškilmės.

Mindaugas ir Dausprungas

MINDAUGAS (*nusiima ir padeda karūną*)

Na, štai ir baigės viskas. Pagaliau
ent pailsėsime nuo žmonių ir triukšmo,
Nuo sveikinimų ir kalbų visokių.

(Apžiūrinėja karūną)

Pasižiūrėk – visai gražus žaisliukas.
Aš dar ir pats gerai jos nemačiau,
Tik ant galvos jaučiau nelengvą svorį.
Reikės ją nuo vaikų gerai paslėpt...
Žiūrėk, kaip spinduliuoja, a? Kaip žiba!
Tai brangakmeniai, Dausprungai!

DAUSPRUNGAS

O gal
Tai ašaros? Jos irgi spinduliuoja.
Jos irgi žiba... Betgi jos brangesnės
Už šituos akmenis. Kur kas brangesnės!

MINDAUGAS

Vis ašaros ir ašaros! Kieno?

DAUSPRUNGAS

Žmonių, kurių kančiom tu užmokėjai
Už šituos akmenis... kurių vargais
Grindei sau kelią į karūną...

MINDAUGAS

Brolį,
Aš gi ne sau! Ar man ji reikalinga?
Juk ne ant mano ją galvos uždėjo –
Ant Lietuvos galvos. Ant Lietuvos!

DAUSPRUNGAS

Tai ar aš nemačiau, kaip tavo akys
Džiaugsmu spindėjo, kaip virpėjo rankos,
Kada prisilietei prie tos karūnos,
Kaip tavo veidą iškreipė lyg randas
Didybės ir galybės šypsena...

MINDAUGAS

Taip, aš buvau laimingas – kaip žmogus,
Kurs pagaliau pasiekia savo tikslą.
Taip, aš esu laimingas – taip kaip tėvas,

Kurs džiaugiasi pamatęs, kad sūnus
Išaugo pagaliau į stiprų vyrą,
Kurį visi pažįsta, mato, giria
Ir sveikinasi mandagiai, nes – gerbia.
Aš viską jam atidaviau. Savim
Išmaitinau, savim jį išpenėjau.
O ar atsimenat, kaip šitas vaikas
Žingsnius pirmuosius žengė, kaip visi
Jam pagalius tekaišiojo po kojom?
Kad tik pargriūtų... Šiandien pats matai:
Jį sveikino pasiuntiniai, legatai
Nuo Danijos karaliaus Voldemaro,
Nuo Vokietijos imperatoriaus, nuo Briansko,
Nuo Galičo, Volynės, nuo Maskvos,
Mozūrijos ir daugelio kitų
Kunigaikštysčių. Dovanas jam klojo.
Ir laimės jam linkėjo. Juk matei...

DAUSPRUNGAS

Tos dovanos, linkėjimai ir kalbos –
Tai melas ir klasta. O tie svečiai!
Jie tyčiojosi iš tavęs ir mūsų,
Iš mūsų kalbos, dievų ir papročių,
Iš mūsų drabužių ir apsiėjimo.
Tu Lietuvą išleidai į pasaulį,
Apvilkęs vargšę svetimu rūbu.
Tu į krūtinę jai įdėjai piktą,
Negerą dievą. Pirkdamas karūną,
Tu iš tikrųjų Lietuvą parduodi.
Tu griauti tai, ką pats taip sunkiai kūrei.
Kol priešas veržėsi iš lauko – nieko
Pasiiekti negalėjo. O dabar
Jis iš vidaus pradės mus est ir graužti,
Nes tu jį įsileidai ir liepei
Visiems jį gerbti, garbinti, mylėti.
Atsisakyki, Mindaugai, karūnos
Ir nukabink nuo sienos šitą dievą!

Rodo į nukryžiuotąjį

MINDAUGAS

Man jis patinka, nes ant jo galvos
Taipogi karūna. Taip pat kančia.
Dabar aš suprantu: matyt, karūnos
Tik sielvartą, kančias ir skausmą reiškia.

Tai imkite mane ir nukryžiuokit!

(Užsideda karūną)

Štai aš jau vainikuotas! Karūna
Aštriais dygliais jau pervėrė man kaktą.
Štai laša mano kraujas. Pažiūrėkit!
Ak, jūs nematot... Bet kodėl jūs matot
Tą, kaip jūs sakot, šypsena, tą džiaugsmą,
Kursai kaip randas iškreipė man veidą?
Tai buvo skausmo šypsena – ir tu,
Tu, Dausprungai, turėjai ją suprasti.
Deja, nesupratai. Deja, nepamatei.
Sėdėjai mano dešinėj – turėjai
Suprasti ir pajust, kad aš... buvau
Ne karūnuotas čia, o nukryžiuotas!
Jūs vieną ranką prikalėt, o kitą –
Kryžiuočių ordinas. Dabar aš nieko
Nebegaliu daryti – rankų nėr.
Bet aš dar gyvas. Ir todėl jūs puolat
Į dvi dalis ir mano širdį plėšti.
O aš, kvailys, vis dar bandau ją gint...

(Rodo į nukryžiuotąjį)

Štai jam ir šonas pervertas... Žinau,
Kad atsiras toksai, kurs vieną dieną
Ir mano širdį pervers. Bet ir tąsyk
Jūs tematysit šypsena ir džiaugsmą
Ant mano lūpų... Nes ant jų plevens
Vienintelis ir teisingiausias žodis.
Ar mokate tą žodį – Lietuva?

Ilga tyla

DAUSPRUNGAS

Atleisk man, broli, jeigu užgavau.
Esu jau senas ir, matyt, jog daug ko
Nepajėgiu suprasti. O, be to,
Žinai, kaip aš prie visko prisirišęs,
Ką tu tėvynės labai paaukojai.
Jaučiu, jog tau sunku. Sunku ir man.
Tad pagalvojau: bus geriau, jei aš
Tave paliksiu vieną. Nekankinsim
Nei aš tavęs, nei tu manęs. Man reikia

Išeit į Lietuvą pasižiūrėti,
Kaip žmonės mąsto, kalba, kaip gyvena.
Gal aš tada suprasiu ir tą naują,
Taip sunkiai tavo kuriamą tėvynę.
Jei nesuprasiu, tai senojoj mirsiu.

MINDAUGAS

Kaip, Dausprungai? Tu palieki mane?
Tai kaip dabar aš vienas...

DAUSPRUNGAS

Tu stiprus.
Tu viską supranti.

MINDAUGAS

O broli mano,
Kaip aš pavydžiu tau! Palikčiau viską
Ir eičiau eičiau per miškus ir pievas.
Per Lietuvą – skersai ir išilgai.
Vakaruose yra, girdėjau, jūra.
Aš niekad nemačiau jos, nors jinai
Valstybės mano vieną krantą plauna.

DAUSPRUNGAS

Matai, net nežinai, ką tu valdai...

MINDAUGAS

Ir tėvonijoje jau seniai bebuvęs.
Atsimeni tą ažuolą ant kalno?
Pasižiūrėk, ar jis dar tebestovi.
Žygiuok, kol akys veda, kojos neša.
Sugrįši ir papasakosi viską.
Kaip aš pavydžiu tau! Vai, eičiau eičiau...
Bet jau sakiau: kaip jis

(Rodo į kryžių)

Esu prikaltas.

Jei būsi tėvonijoje – užlipk
Ant tėvo pilkapio ir pasakyk jam,
Kad jaunesnysis jo sūnus... kad jis
Labai garbingas ir galingas tapo,
Bet laimės taip ir nesurado...
Eik!
Tiktai gerai žiūrėk, gerai klausykis,

Ką veikia ir ką mąsto Lietuva.

Dausprungas išeina

Mindaugas nusiima karūną ir ilgai žiūri į ją

Dabar galiu tave į žemę trenkti
Ir kojomis sutrypt, galiu sulaužyt,
Tuos blizgučius išmėtyt – kam jie man?
Ar tu mane išaukština, iškélei,
Ar atnešei ramybę man ir laimę?
Ar gal nuo mano rankų tu nuplovei
Tą kraują, kur praliečiau dėl tavęs?
O ne! Esi tik paprastas metalas,
Kurs mėgsta suteptas krauju rankas.
Tai džiaukis – tu į tokias ir papuolei.
Esi, matai, valdžios, galybės ženklas, –
O ko verta valdžia, jei rankos švarios!

Žiūriu aš į tave ir negaliu suprasti,
Ar aš tave laikau, ar tu mane.
Tie brangakmeniai – kaip gyvatės akys –
Net kraują stingdo ir užgniaužia kvapą.
Aš jau nebegaliu judėti... Kirsk!
Tai ko dar lauki? Kirsk tiesiog į širdį.
Bet aš tavęs jau nepaleisiu. Ne!
Tu, mūsų papročiu, turėsi gulti
Su manimi į vieną kapą. Taip!
Po daugel metų, ardamas dirvoną,
Žmogus tave išars. Nusistebės –
Kokia keista kepurė! Ir nuspirs
Tave į vagą, vėl užvers velėna.
Tavęs nebus – idėja tavo liks.
Taip kaip ir mano.
O valdžios idėja!
Kokia saldi esi, kokia karti!
Kokiais keliais tu ateini į širdį
Ir kaip tu ją sunaikini visai!
O gal ne tu – žmogus tave suranda?
Tu jį tiktai vilioji, tik šauki,
Kaip klaidžiojanti pelkėse žaltvykslė.
Ir atsisakom dėl tavęs tėvų,
Namų, šeimos, draugų ir artimųjų,
Ištikimybės, meilės ir svajonių.
Tuščia širdim pasiekiamo tave.
Ir kai toks tuščias, vienas ir apleistas

Laikai tave ant rankos – tai matai,
Jog tu esi tik Niekas. Niekas. Niekas!
Ir aš tik Niekas, kurs tave laikau.
Ir jei tu moki tik valdyt ir teisti,
Ir jei tarnaut nemoki ir atleisti
Tada prasmek! Pražūk! Nesivaidenk
Daugiau žmonėms. Ir nesirodyk man.

Jbėga išsigandusi Morta

Kas atsitiko, Morta? Gal ir tu
Norėjai iš arčiau pasižiūrėti
Į šitą susiraičiusią gyvatę,
Kurią man reiks nešioti ant galvos?
Tu man padėjai įsigyt ją, Morta!
Viena akis jos – tai kančia ir meilė.
Antra akis – tai prievarta ir smurtas.
Kuri iš jų bus tavo, kuri – mano?

MORTA

Ak Mindaugai, aš taip bijau! Dar niekad
Aš nebijojau taip kaip šiandien...

MINDAUGAS

Kas tau?
Ko tu bijai? Dabar tu – karalienė.

MORTA

Vienuolis Zyvertas mane išmokė
Naujų maldų – „Tikiu“ ir „Tėve mūsų“.
Ir pasakojo apie savo dievą,
Kurs viską mato, žino ir supranta.
Jis girdi net slapčiausias mūsų mintis
Ir baisiai baudžia nuodėmingą žmogų.
Jis turi pragarą, kur amžinoj ugny
Liepsnoja nusidėjėliai... Ū, siaubas!

MINDAUGAS

Nusiraminki, Morta! Nebijok –
Mes turim savo pragarą, šioj žemėj.
Anas nebus baisesnis.

MORTA

Pagalvojau:
Jei dievas viską mato, žino, girdi,

Tai jis tikriausiai žino jau, kad aš
Apgaudinėjau Vismantą... kad aš
Jį nužudžiau... kad aš geidžiau, norėjau.
Tavęs... o troškau jo mirties... o dieve!
Tu juk žinai! Taip, Mindaugai, jis žino.
Jis viską žino – taip, kaip aš žinau.

MINDAUGAS

Tu neklausyk, ką Zyvertas tau kalba.
O Vismantas... Juk tu žinai – jis pats...
Ar tu kalta, jei tu jo nemylėjai?

MORTA

Bet gitas dievas... Tu tiki ar ne,
Kad jis yra? Ir viską mato...

MINDAUGAS

Dievas!
Esu valdovas – negaliu per daug
Nei mūs dievais, nei jų dievu tikėti.

MORTA

Bet juk turėtų būt kažkas... turėtų...
Kas viską mato. Jeigu nieko nėra,
Tai ko aš taip bijau? Kodėl bijau?

MINDAUGAS

Išvysiu aš tą Zyvertą...

MORTA

Ne, ne...
Jisai nekaltas. Jis maldų išmokė.
Jis sako, kad jo dievas žmogui leidžia
Išpirkti savo kaltę. Gal ir aš...
Aš melsiuosi... aš pasininkausiu... aš
Tik apie savo kaltę tegalvosiu.
Gal jis atleis... Gal jis atleis...

MINDAUGAS

Atleis.
Tik tu nusiramink! Nusiramink.

*Mindaugas apkabina Mortą. Dabar jie scenos gilumoje – du maži žmonės. Priekyje švyti karūna.
Uždanga.*

Baltas metraštinkinikas
Juodas metraštinkinikas

BALTAS METRAŠTININKAS
Kodėl gi nerašai?

JUODAS METRAŠTININKAS
O ką rašyti?
Juk nieko neįvyko. Ačiū dievui,
Ramybė įsiviešpatavo. Faktas!
Kai nieko neįvyksta, aš galiu
Išgerti ir užvalgyti.

Valgo ir geria

BALTAS METRAŠTININKAS
Ramybė!
Tada, žmogau, tu nieko nematai.
Tu aklas. Kurčias. Tau geriau pritiktų
Būt sandėlininku pily. Seikėtum
Sau grūdus lyg faktus.

JUODAS METRAŠTININKAS
Tai būt puiku!
Ir man tai šis, tai tas – o nubyrėtų.
Dabar – ničnieko. Tik rašyk, rašyk.
Rašai ir nežinai: o kaip valdovui –
Patiks ar ne. Taip netoli, ko gero,
Ir ant sausos šakos pasisūpuoti...

BALTAS METRAŠTININKAS
Yra aukštesnis teismas už valdovo!

JUODAS METRAŠTININKAS
Šiame pasauly? Tai kad nežinau...

BALTAS METRAŠTININKAS
Yra istorija. Jinai teisinga.

JUODAS METRAŠTININKAS
Istorija? Teisinga? Cha cha cha!
O kas ją rašo? Mudu su tavim.
O kas gi mudu esam? Tiktai žmonės.
Silpni, ydingi, bailūs, alkani.

Ir tas, kuris stipresnis, tas diktuoja
Ir savo valią, ir teisybę savo.
Man įkyrėjo mokytis tave.
Tu sau rašyk, o aš verčiau užkąsiu.

BALTAS METRAŠTININKAS (*rašo*)
Gili drama pradėjo graužt valdovą.
Dabar jis nesipriešino. Kentėjo,
Galvodamas apie tą didį tikslą,
Kuriam jis buvo pašauktas, kurį
Jis pats sau pasirinko kaip likimą.
Dabar jisai tiktai žiūrėjo gailiai,
Kaip vardan to kilnaus ir didžio tikslo
Gyvenimo ugnį jau baigė degti
Brangiausia jo paties dalis: žmogus.
Dabar jame beliko tik Valdovas,
Kurs blėstančios ugnies pelenuose
Ieškojo to, ko jau seniai nebuvo.

2

Keramikos dirbtuvė Mindaugo pily.
Mindaugas ir Senis

MINDAUGAS (*įeina su karūna po pažastim*)
Aš jau seniai žadėjau tau parodyt
Tai, ko lig šiol dar Lietuvoj nebuvo.

SENIS (*apžiūrinėja karūną*)
Neblogas darbas. Taip, visai neblogas...
Reikėjo pasakyti man – aš būčiau
Nulipdęs tau iš molio ne blogesnę.

MINDAUGAS
Ė Seni, juk žinai, kad molis dūžta!

SENIS
Kad nieko amžino nėra, valdove!

MINDAUGAS
Vadink mane vardu – kaip ir seniau.

SENIS
Tai kur dabar ją dėt? Jei būt kepurė –
Ant sienos pakabinčiau. Jei puodynė –
Padėčiau ant lentynos.

MINDAUGAS

Gal geriau

Padėk ją ant lentynos.

SENIS

Tai ar nori

Pirštus pamiklint ir ką nors nužiesti?

Geras rankas turėjai – būtum buvęs

Garsiausias puodžius Lietuvoj. Dabar...

MINDAUGAS

Dabar – karalius. Lietuvos karalius!

Paduok tą lentą. Lietuvą paduok!

Senis atneša lentą, ant kurios – keraminis Lietuvos žemėlapis

SENIS

Tai jau ir vėl ką nors nukariavai

Ir prilipdyti atėjai? Kiek sykių

Aš tau sakiau, kad gerą, tvirtą daiktą

Iš vieno molio gabalo lipdytum!

O tu gi kaip kregždė – po trupinėlių

Imi iš šen, iš ten... Nerimtas darbas.

MINDAUGAS

O kas gi, Seni, molis? Molis – žemė.

O žemė – ji visur tokia pati.

Štai gabalą imu, tarp rankų minkau.

Jaučiu, kad paklusni. Kad pasiduoda.

O jeigu pasiduoda – tai prijungiu,

Tai prilipdau prie Lietuvos. Ir viskas.

Ir Lietuva didesnė. Pažiūrėk:

Ji buvo tik tokia prieš daugel metų,

Kada pradėjau kurti ją. Sklypelis

Tarp Nemuno ir tarp Neries. Dabar,

Matai, kokia? Neblogas darbas, Seni!

SENIS

Gal ir neblogas. Tu geriau žinai.

Bet aš pažįstu žemę ir sakau tau,

Kad šitaip lipdoma ji nelaikys.

Bematant subyrės...

MINDAUGAS

Tu apie šitą
Ar apie tikrą Lietuvą kalbi?

SENIS

Ir apie tą, ir apie šitą.

MINDAUGAS

Seni,
Žinai, čia mano viso amžiaus triūsas.
Daugiau aš nieko ir nepadariau.

SENIS

O šitas puodas? Paklausk, kaip skamba!
O šitas? šitas? Ką ir bešnekėti!
Aš jau sakiau: geras rankas turėjai...

MINDAUGAS

Jaunystėje lipdžiau – užtai ir skamba.
Dabar jau taip tikriausiai neskambėtų.

SENIS

Kai molis geras, kai lipdai su meile, –
Tai skamba viskas.

MINDAUGAS

Tu sakai: su meile.
O jau su kokia meile aš lipdžiau
Ir kūriau savo Lietuvą! Ak Seni!
Atidaviau jai viską: protą, širdį
Ir visą meilę, džiaugsmą, svajones,
Ir laimės ilgesį... Nėra žmogaus,
Kuris daugiau jai būtų atidavęs.
Dabar pasiklausk: ar skamba?
Suduoda į savo „Lietuvą“.

SENIS

Ne.
Jei puodas taip tylėtų – sudaužyčiau.

MINDAUGAS

Matai – ir neskamba... O, rodos, viską
Įdėjau ir atidaviau.

SENIS

Sakiau,

Kad neteisingai ją lipdyt pradėjai.

MINDAUGAS

Tu apie tikrą Lietuvą ar šitą?

SENIS

Ir apie tą, ir apie šitą.

MINDAUGAS

Niekis.

Dar suskambės. Matysi – suskambės!

Kada užbaigsiu ją, kada išdegsiu –

Oho, kaip suskambės! Visam pasauly

Išgirs tą skambesį!

Bet kaip užbaigti?

Lipdau lipdau, o galo vis nėra.

O gal Tėvynę reikia visą laiką

Lipdyt ir kurti, kurti ir lipdyt?

Nes jei sustoji tik – jinai ir miršta.

Taip, kurti visą laiką. Visą laiką!

Lipdyt ir kurti... Tai nejaugi man

Nelemta bus jos skambesį išgirsti?

O, prakeikimas! Man, kuris pradėjo,

Kuris iš nieko... Taip, kuris iš nieko

Padarė viską... nukalė karūną...

Kuris dabar galėtų būt laimingas...

Kaip tuščia, Seni! O, kaip baisiai tuščia...

Net baimės nejaučiu – ko man bijoti ?

Dievų nei dievo nėra. Tai gal mirties?

Kodėl turėčiau jos bijoti, Seni?

Ji man ramybę, poilsį atneš

Ir išvaduos iš šito menko kūno,

Iš šito žemės grumsto, kuriame

Išdygo tiktai vienas geras daigas –

Išdygo Lietuva. Bet šitas grumstas

Jau nebeturi kuo maitinti daigą.

Jis tuščias, nelaimingas ir išdžiūvęs,

Kaip motinos krūtinė, į kurią

Išalkęs vaikas godžiai įsisiurbia

Ir nepaleidžia, nors negauna nieko.

Ar tu žinai, kaip motinai sunku,

Kada ji nieko vaikui duot negali!

SENIS

Aš visą amžių, Mindaugai, praleidau,

Bendraudamas tiktai su trim dievais:
Su vandeniu, ugnim ir su žeme.
Manau, kad aš jų paslaptį atspėjau
Ir supratau jų išmintį.

MINDAUGAS

Ir ką gi,
Ką sako jie?

SENIS

Jie sako man, kad viskas
Yra tiktai vanduo, ugnis ir žemė.
Kad visa, kas žmogaus galvoj užgimsta
Ar jo širdy suspurda – viskas viskas
Yra tik jų apsiareiškimas.

MINDAUGAS

Seni,
Tai ne atsakymas. O kur prasmė,
Kur tikslas?

SENIS

Pagalvok. Tie trys dievai –
Jie priešingi, skirtingi. Bet jie siekia
Vienybės, nors kovoja tarp savęs.
Todėl jie visi trys sukūrė žmogų.
Bet žmoguje kova jų nesiliauja.
Tai vienas viršų paima, tai kitas.
Žmogus dėl to kankinasi ir miršta.
Tačiau ateis diena, kai pasiseks,
Pavyks dievams sukurti tokį žmogų,
Kurs savyje sujungs visus juos tris.
Ir bus tik vienas dievas. Nemirtingas.

MINDAUGAS

O mudu, Seni? Kas gi mudu esam?

SENIS

Mes esam kelias į tą naują dievą.
Mes esame ugnis, vanduo ir žemė.
Iš mūsų jis ir gims.

MINDAUGAS

Kaip šitas puodas?
Šlovė tad molio puodui! Jis geriausiai

Sujungia žemę, vandenį ir ugnį.
Jis duoda pilvui maistą. Ko daugiau
Bereikia žmogui? Tik prikimšti pilvą.

(Isiklauso)

Čia pas tave kačių priviso, Seni!

SENIS

Kad, rodos, lyg nebuvo...

MINDAUGAS

Štai, žiūrėk!

Paleidžia puodą. Iš už kulisų iššoka vienuolis Zyvertas

MINDAUGAS

A, čia vienuolis Zyvertas! Maniau,
Kad katės krebžda. Tai į kur pataikiau?

ZYVERTAS

Į galvą, kunigaikšti!

MINDAUGAS

Tai todėl,
Kad pasilenkęs tu klauseisi mūsų.
Kai kitąsyk norėsi paklaustyti,
Ką aš kalbu – atsuk verčiau sėdynę.

ZYVERTAS

Nesiklausiau, valdove! Aš norėjau
Tik tai pranešti, kad pas tave atvyko
Pasiuntiniai iš Žemaitijos.

MINDAUGAS

Ačiū.
Bus kam pranešti ir be tavęs, vienuoli.

ZYVERTAS

Jaučiu, kad jie sumanę bus tau klastą.
Skubėjau perspėti, kad būtum tvirtas,
Pasitikėtum viešpačiu dievu...

MINDAUGAS

Žinau jau, kuo galiu pasitikėti.

Kaip karalienė, Zyvertai? Žadėjai
Kalbėt prie jos kažkokią naują maldą
Ir, dievui padedant, išvyti velnią,
Kuris apsėdo ją?

ZYVERTAS

Deja, valdove!
Malda bejėgė. Dievas taip norėjo...
Jinai pamišo.

MINDAUGAS

Dievas taip norėjo?

ZYVERTAS

Ką dievas myli, tam nelaimę siunčia.

MINDAUGAS

Keistai jis myli, šitas tavo dievas.

ZYVERTAS

Nežinomi mums viešpaties keliai.

MINDAUGAS

Tai eik ir sužinok! Ir būk prie Mortos.
Ramink ir guosk ją, kaip tiktai bemoki.
Einu, pasikalbėsiu su žemaičiais.
Aš, tiesą sakant, Zyvertai, jų laukiau.
Seniai jau laukiau. Nežinau, kaip tau,
Bet man, jaučiu, geras žinias jie neša.

*Pirmoji uždanga. Prieš uždangą išbėga pamišusi Morta.
Blaškos, ieškodama išėjimo*

MORTA

Visi išėjo... ir duris uždarė.
Turbūt išėjo melstis. Už mane.
Už nusidėjėlę. Už karalienę.
Bet ar žmogus kada už kitą meldžias?
Kiekvienas meldžiasi tik už save.
Kiekvieną nuodėmės prie žemės lenkia.
O aš... aš pasimelsiu už kitus.
„Tikiu į dievą tėvą visagalį,
Į dangų ir į pragarą..." O ne!
Į pragarą aš netikiu. Nenoriu.
Dangus yra, o pragaro nėra.

Nėra, ir viskas.
„Mėnuo saulužę vedė
Pirmą pavasarėlį...“
Jau užmiršau. Atsimenu tiktai:
„Perkūns, didžiai supykęs,
Jį kardu perdalijo!“
Perkūne galingiausias! Dieve tėve!
Sakykit, į kurį iš jūsų melstis?
Kuris iš judviejų gailėstingėsnis?
Kuris geriau suprantat vargšą žmogų?
Išleiskite mane! Išleiskit, žmonės!
Man reikia melstis. Nuodėmių kupra
Ant mano nugaros vis auga auga...
Kuprotas Vismantas... Kupra ir meilė...
Kupra – tai meilė. Aš meldžiu: nuimkit
Tą kuprą nuo manęs. Palikit meilę.
Aha, kai nėra kupros – ir meilės nėra!
Visi kuproti esate, visi...
O aš viena už jus visus meldžiuosi.
Nes jūs nežinote ir nesuprantat,
Kas tai yra kupra. Kupra – tai meilė.
Už meilę melstis reikia...

(Isiklausiusi, lyg atsakydama kažkam)

...Ateinu!..

Išbėga

Uždanga pakyla

3

Didžioji Mindaugo menė.

Mindaugas ir Žemaičių pasiuntiniai

MINDAUGAS

Ką pasakysite, garbingi vyrai,
Iš Žemaitijos savo žirgus varę
Į Lietuvą? Tikiuosi, žinios geros.

PIRMAS PASIUNTINYS

Šlovė tau, Mindaugai!

ANTRAS PASIUNTINYS

Šlovė karaliau!

MINDAUGAS

Už pagarbą dėkoju, bet žinau,
Jog ne todėl keliavot ilgą kelią,
Kad pagarbą pareikštumėt.

TREČIAS PASIUNTINYS

Valdove!
Dievai...

MINDAUGAS

Dabar jau reik sakyti: dievas.

TREČIAS PASIUNTINYS

...Dievai tesiunčia tau sveikatos, laimės.
Ir ilgą amžių tau tedovanoja.

KETVIRTAS PASIUNTINYS

Tebūna pilnos aukštos tavo klėtys,
Aruodai tavo...

PIRMAS PASIUNTINYS

O krūtinė tavo
Tebūna perpildyta gėrio, meilės
Ir teisingumo...

MINDAUGAS

Iš toli pradėjot,
Nors iš arti atvykote!

TREČIAS PASIUNTINYS

Valdove,
Mes sveikinam tave taip kaip karalių!

KETVIRTAS PASIUNTINYS

Tik taip ir pridera karalių sveikinti!

MINDAUGAS

Pasveikinti išmoko. O paklusti?..
Dėkoju, narsūs vyrai. To paties
Linkiu aš jūs namams ir jūs širdims.
Pasveikinimus baigėme. Jau laikas
Pradėti rimtą šneką.

VIENAS PASIUNTINYS

O valdove!

Pagalbos tavo šaukiamės!

KITAS PASIUNTINYS

Pagalbos

Ir apgynimo.

VIENAS PASIUNTINYS

Mes jau nebegalim...

Jėgų nėra toliau tą jungą vilkti.

MINDAUGAS

Nuo ko tad aš turėčiau jus apginti?

VIENAS PASIUNTINYS

Nuo ordino...

KITAS PASIUNTINYS

Nuo riterių...

VIENAS PASIUNTINYS

Nuo dievo,

Kuris jėga į mūsų žemę eina,

Mūs šventyklas ir aukurus mūs griaua.

Šventas girias naikina... Nebeliko

Žmogaus, kuris, kietai sugniaužęs kumščius,

Tam dievui negrūmotų...

MINDAUGAS

Jeigu kumščiai

Jau sugniaužti – tai kirskit, vyrai, kirskit!

Ko laukiate?

VIENAS PASIUNTINYS

Kad esam per silpni.

Atvykome pagalbos tavo šauktis.

MINDAUGAS

Aš negaliu. Juk žinot, kad esu

Priėmęs krikštą. Ir todėl prieš dievą

Ir ordiną aš negaliu kariauti.

KITAS PASIUNTINYS

Nejaugi tau meilesnis šitas dievas,

Kurs tik nelaimės mūsų kraštui neša?
Nejaugi tu, valdove, užmiršai
Senolių papročius, tėvų tikybą,
Kad visą kraštą amaru užleidai,
Kad dovanojai ordinui pilis,
Laukus, miškus ir pievas mūsų žemėj...

VIENAS PASIUNTINYS

Nejaugi tavo motina į širdį
Tau neįdėjo meilės mūsų dievams?..

MINDAUGAS

Nelieskit motinos! Jos atminimo
Neleisiu niekam žeminti ir teršti.
Dabar aš pasakysiu jums. Priminsiu,
Jei atmintis jums, vyrai, susilpnėjo.
Prieš dešimt metų... Taip, prieš dešimt metų.
Su kuo tada jūsėjot prieš mane?
Su ordinu. Ir ko jūsėjot? Krikštyti
Taip, taip, jūs krikštytėjote manęs.
Prieš Lietuvą, iškėlę kardą,ėjot!
Prieš savo broliusėjote...

VIENAS PASIUNTINYS

Valdove,
Tai Vykintas... apgavo mus...

MINDAUGAS

Tylėkit!
Aš dar ne viską pasakiau... Ak vyrai,
Koks skausmas tąsyk draskė mano širdį!
Ne, jūs nežinote... jūs nesuprasit.
Aš negalėjau leisti šito karo...
To brolių karo, iš kurio
Tiktai kryžiuočiai būtų pasipelnę.
Aš maldavau, aš grasinau, prašiau,
Bet jūsų širdys buvo uždarytos.
O, tamsa! O, trumparegiškumas,
Kada prieš brolių brolius kardą kelia!
Ką aš tada turėjau veikti? Ką?
Jūsėjot krikštyti manęs – na ką gi,
Aš apsikrikštijau. Jūs, ant kardų
Iškėlę, nešėt naują dievą – prašom,
Aš pripažįstu jį. Aš jam lenkiuos.
Tik taip galėjau aš iš jūsų rankų

Išmušti kardą, virš manęs iškeltą,
Ir Lietuvą išgelbėti. Tik taip.
Dabar štai jūs apkaltinot mane,
Kad aš esą dievų išsižadėjęs...
O broliai mano! Pasakysiu jums,
Kad, jei meldžiuos, tai jiems tiktai meldžiuosi.
O taip, silpnumo valandą ant kelių
Tiktai prieš juos, tiktai prieš juos parpuolu,
Nors čia kiekvieną mano žingsnį seka,
Nors čia ir sienos, taip, ir tos ausylos.
Žinau, kad kenčiat. Bet ir aš kenčiu.
Jūs kenčiat dėl tamsumo, aš – dėl jūsų.

VIENAS PASIUNTINYS

Sunku kalbėt, kadangi tu teisus.
Tebūna paskutinis tas prakeiktas,
Tas broližudiškas karas!

KITAS PASIUNTINYS

Ir tebūna
Jis pamoka ir mums, ir mūs vaikams.

VIENAS PASIUNTINYS

Kad niekad brolis brolio nežudytų!

MINDAUGAS

O, kad taip būtų! Bet – deja, deja!
Nesyk dar plėšys mus nesutarimai,
Tarpusavio vaidai... O Lietuva
Bus lyg tas duonos kepalas, kurį
Raikys, dalysis, viens kitam iš rankų
Plėš ir draskys...

VIENAS PASIUNTINYS

Tačiau dabar, valdove,
Privalome visas rankas sujungti
Į vieną ranką.

MINDAUGAS

Tu gerai kalbi.
O, kaip seniai aš laukiau ir tikėjau,
Kad vis dėlto išgirsiu tuos žodžius!
Dėkoju jums, dievai, kad mano tikslo,
Gyvenimo, kovos ir idealo
Nepavertėte niekais!

Štai ranka –
Sena, pavargus – imkite ją, broliai,
Jei dar ji gali būti jums naudinga!

PASIUNTINIAI

Štai mūsų rankos, Mindaugai! Šlovė
Karaliui Mindaugui!

Įbėga Morta

Iš paskos – vienuolis Zyvertas

ZYVERTAS

Laikykit ją!

MORTA

A, štai kur jūs visi! Mane uždarėt,
O patys meldžiatės... Aš irgi noriu
Už meilę pasimelsti...
„Tėve mūsų,
Kursai esi danguj kaip ir ant žemės...”

MINDAUGAS

Žiūrėkite, žemaičiai! Pažiūrėkit,
Kad atsimintumėt... Štai ką padarė
Krikščionių dievas!

(Rodo į Zyvertą)

Štai ką jis padarė,
Tas vilkas avinėlio kailiu. Štai!
Ak, Morta, kelkis, stok šalia manęs.

BALSAI

Mirtis krikščionių dievui! Ir kryžiuočiams!
Mirtis plėšikams!

ZYVERTAS

Kas gi čia, karaliau?
Tai tu su jais? Prieš ordiną? Prieš dievą?
Tu pasiaiškint privalai, karaliau!

MINDAUGAS

Aš niekam nesiaiškinu, vienuoli!
Dėl to, ką sumanau, tą ir įvykdau.
Aš laukiau šitų vyrų jau seniai.

Bet jie vis delšė. Kentė dešimt metų!
Aš pats stebiuos – iš kur tiek daug kantrybės,
Tiek nuolankumo mumyse, lietuviai!

ZYVERTAS

Laikiau protingu, Mindaugai, tave
Politiku ir valdovu. Stebiuosi,
Kaip tu nesupranti, kad mes laimėsime.
Anksčiau arba vėliau. Kam lieti kraują,
Bažnyčias griauti ir žudyti žmones?

MINDAUGAS

Esu valdovas ir darysiu viską,
Kas mano dievui – Lietuvai – naudinga.
Kova su ordinu ir jo dievu
Suvienys Lietuvą, sujungs, sutelks ją.
O tai yra aukščiausias mano tikslas
Ir mano pareiga. Aš ją ir vykdu.
Matai, jau ir žemaičiai pagaliau
Suprato, jog vienybėje galybė.
Man gaila, Zyvertai, bet ką darysi –
Valdovas turi pavyzdį parodyti!
Todėl tave pakarsiu, kad visi
Žinotų, kaip su tavo broliais elgtis.

ZYVERTAS (iškelia kryžių)

Nedrįsk manęs paliesti!

MINDAUGAS

Jau sakiau:

Man gaila, Zyvertai, bet ką darysi,
Kad reikia duoti pavyzdį... Sargyba!

MORTA (*lyg pabudusi*)

Sustokit! Ką jūs darot? Ar pamišot?
Paleiskite vienuolį! Aš prašau...
Jis taip gražiai kalbėjo apie meilę!

(*Protas ją vėl apleidžia*)

Naujų maldų išmokė... it žadėjo
Nuimti kuprą nuo manęs. Štai, matot,
Kokia kupra! Kaip Vismanto. O dieve!
Pašaukit Vismantą! Jis pasakys
Teisybę... pasakys... Cha cha cha!

MINDAUGAS

Vienuoli, eik iš čia! Ir kad nė kvapo
Čia tavo nebeliktų.

(Nukabina kryžių)

Pasiimk

Ir savo dievą. Padėkoki Mortai –
Ši nelaiminga moteriškė tau
Išgelbėjo gyvybę. Eik, vienuoli,
Ir saugokis, kad, kol pasieksi Rygą,
Tu nepakliūtum į kitas rankas,
Kurios bus teisingesnės negu mano.

ZYVERTAS *(išeidamas)*

O dieve tėve, būk jiems gailestingas,
Nes jie nežino patys, ką jie daro!

Uždangai leidžiantis, vienuolį palydi iškelti kumščiai ir kardai

MORTA *(šaukia)*

Kas gailestingas? Kur jis? Kas? Nėra.
Nėra nei gailestingų, nei teisingų...
Yra tiktai kuproti... Tik kuproti...
Tik kuproti... Tik kuproti...

Uždanga

4

*Keramikos dirbtuvė Mindaugo pily.
Mindaugas ir Senis*

SENIS

Toksai ankstyvas šiandien?

MINDAUGAS

Nesimiega.

Kasnakt vis nekantriau aš laukiu ryto,
Bijodamas – o gal jau neišauš?
Ir taip kamuojuos, kol rytinis langas
Šviesėti ima... Ir nubunda paukščiai.
Dangus parausta. Ir atgyja viltys,
Kad viskas dar galbūt pasikartos.

Žinau, kad ne, o vis dėlto tikiuosi.
Ne taip gyvenčiau, Seni, ak ne taip!
Aš nebuvo tėvams sūnus – paguoda.
Šeimoj aš nebuvo laimingas vyras.
Aš nemokėjau net vaikų mylėti,
Pasinaudojau jais saviems tikslams.
Tai kam aš gyvenau, jei niekam laimės
Neatnešiau ir nesukūriau? Kam?

SENIS

Valdovų laimė – ji visai kitokia,
Negu prastų žmonių.

MINDAUGAS

Kitokia? Ne.
Tiktai jie atsisako savo laimės,
Jei šita laimė nenaudinga jiems.
O gal visi taip daro – atsisako,
Kai laimė nenaudinga? Bet ar gali
Būt nenaudinga ir naudinga laimė?
O ar žmogus galėtų pasakyt,
Kas jam naudinga, kas jam nenaudinga?
Kai taip guli, žiūrėdamas į tamsą,
Tai pradedi galvot, kad nieko nėra
Ir kad žmogus – tiktai menka dulkelė
Visuotinės tamsos okeane.
Ar žino jis, koks okeano tikslas
Ir kas yra tenai, už tos ribos,
Kur okeanas su dangum suseina?
Mačiau ne sykį aš, kaip krinta žvaigždės.
Prisižiūrėjau aš, kaip miršta žmonės.
Ir nieko neįvyksta! Okeanas
Toks pat didžiulis ir toks pat tamsus.
Tai mes ne taip jau dideli, kaip manom.
Ir ne tokie galingi, kaip galvojam.
Tai kuo tada žmogus laimingas? Kuo?
Ar tuo, ką turi, ima, liečia, mato,
Ką valgo, myli, girdi arba jaučia?
Tai laimė, žinoma. Ir nemaža.
Bet štai naktis ateina. Ir tu vienas.
Ir supranti, kad visa tai tik niekai.
Kad visa tai tavy yra kaip molis
Ir kad nėra kažko labai svarbaus,
Kad iš to molio nulipdytum laimę.
Prakeiktas žodis! Kas jį sugalvojo?

Kokioj širdies kertelėje jis gimė,
Išaugdamas į troškulį, kurio
Žmogus negali niekad numalšinti!

SENIS

O man atrodo – tu esi laimingas,
Kai sėdi taip, parėmęs rankom galvą,
Prie savo „Lietuvos“ ir kai galvoji
Kažką svarbaus... Tikriausiai apie ją.

MINDAUGAS

Laimingas? Taip, turbūt šiek tiek laimingas.
Bet aš toliau žiūriu – ir nematau,
Koksai likimas ateity jos laukia.
Aš nieko nematau. Akla tamsa.
Galbūt tenai neliks nė menko ženklų
Iš to, ką aš per didį vargą kūriau.
Tai kam tada tas vargas ir tos kančios?
Kam tąsyk aš esu arba buvau?
O, kad dar žmogui leista būt sugrįžti!
Bent vieną sykį... grįžt pasižiūrėti...
Į ką išaugo jo kančia... Bet ne.
Tai būtų visiškas žmogaus žlugimas.
Jo pralaimėjimas. Ir jo mirtis.
Negeros mintys, Seni, oi, negeros!
Neskambios mintys, kaip nevykęs puodas,
Kurį, kaip tu sakai, reik sudaužyt.

SENIS

Prieš ką tu vakar pasiuntei kariauną?
Ar dar kažką rengiesi prilipdyti,
Prijungt prie savo Lietuvos? Ganėtų.
Ramybės nori žmonės jau, ramybės.

MINDAUGAS

Ilgai dar jos nebus. Galbūt ir niekad.
O kariauna, žinai, kaip kariauna –
Kariaut privalo... Koks ten triukšmas, Seni?

Su karių būriu įsiveržia Daumantas

A, Daumantas! Toksai ankstyvas, svaini?
Džiaugiuos, tave matydamas... Bet kaipgi...
Tu čia atsiradai? Juk, rodos, vakar
Tu išvykai į karą su visais

Prieš Romaną, prieš Briansko kunigaikštį?

DAUMANTAS

Aš atvykau į karą prieš tave,
Prakeiktas puodžiau! Šiandien arba niekad...

*Užsimoja sunkiu kirviu. Mindaugas lyg skydu prisidengia „Lietuva“. Nuo smūgio ji sudūžta, subyra.
Mirtinai sužeistas, krinta Mindaugas*

MINDAUGAS

O mano Lietuva!
(*Seniui*)
Bėk, Seni, bėk!
Vaikus... vaikus išgelbėk! Šauk sargybą!

DAUMANTAS (*saviškiams*)

Greičiau! Vaikų ieškokit! Ir iškirskit
Jo visą padermę... Pasiuskit žmogų!
Pasiųskite žygūną pas Treniotą!
Tegu pasako jam, kad sostas laisvas.

Išbėga

MINDAUGAS (*susižeria rankomis „Lietuvos“ šukes po savim*)

Ką jie padarė! Viso amžiaus triūsą
Sudaužė ir suskaldė... Kas dabar
Suvienys ją ir sulipdys? Tėvyne,
Brangioji mano!

(Dėlioja gabalus ant žemės. Vieną prie kito)

Čia dar vieno trūksta.

(Ieško, neranda)

Kur jis galėjo nusimesti? Niekur
Nėra jo... reik visus... visus surinkti
Į vieną vietą... Čia, po krūtine,
Kur kraujas laša. Reik visus surinkti...

(Nusilpęs krinta ant savo „Lietuvos“. Pakelia galvą)

Kur metraštininkas?

JUODAS METRAŠTININKAS (*prišokęs*)

Aš čia, valdove!

MINDAUGAS

A, čia tas juodas... Baltą man pašauk!

(Baltam metraštininkui)

Tu tuos lapus, kuriuos liepiau išplėsti,
Iš naujo parašyk... ir dar pridėk,
Kad Vismantą aš nužudžiau... jo brolius
Medžioklėje nudėjau... Nužudžiau
Ligeikį, Višlį, Edivilą. Taip.
Rašyk, rašyk, kad per vėlu nebūtų.
Rašyk: Vyžeikį, Vilikailą, Bikšį
Aš ištrėmiau iš Lietuvos... Judikį
Aš palikau kovos lauke. Galėjau
Išgelbėt jį, išnešti. Palikau.
Rašyk, kad gimines ir artimuosius
Aš priverčiau jėga paklusti man.
Rašyk, kad aš... kad nemylėjau nieko...
Tačiau pridėk, kad visa tai dariau
Tikrai dėl Lietuvos... tik dėl Tėvynės...
Ir būtinai pridėk, kad jai ir man
Turbūt nebuvo kito... kito kelio...
Kad aš buvau jos įrankis... kad aš
Tik ją mylėjau... Lietuvą... Ją vieną...
Galbūt mane supras... galbūt atleis...

(Apsikabina „Lietuvos“ skeveldras. Miršta)

JUODAS METRAŠTININKAS

Ne, taip nebus. Tai melas, išdavystė,
Kad visa tai, ką aš rašiau, prapultų,
Kad mano žodis ir teisybė žūtų!
Istorija viena privalo būti...
Viena teisybė... Vienas žodis. Mano!

(Nuduria Baltą metraštininką. Ištraukęs iš jo rankų Baltą knygą, drasko ją, plėšo. Paskui į savo Juodą knygą įrašo)

O visa tai įvyko, Dievui leidus,
Viens tūkstantis du šimtai šešiasdešimt
Trečiaisiais metais.

Scena pamažu temsta. Jos gilumoj išryškėja suskaldytos Mindaugo „Lietuvos“ kontūrai. Dar labiau

sutemsta. Šviečia tiktai ant didelės juodos knygos karūna

Uždangos nėra

Druskininkai, 1968

Justinas Marcinkevičius, *Trilogija ir epilogas*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 11–114.